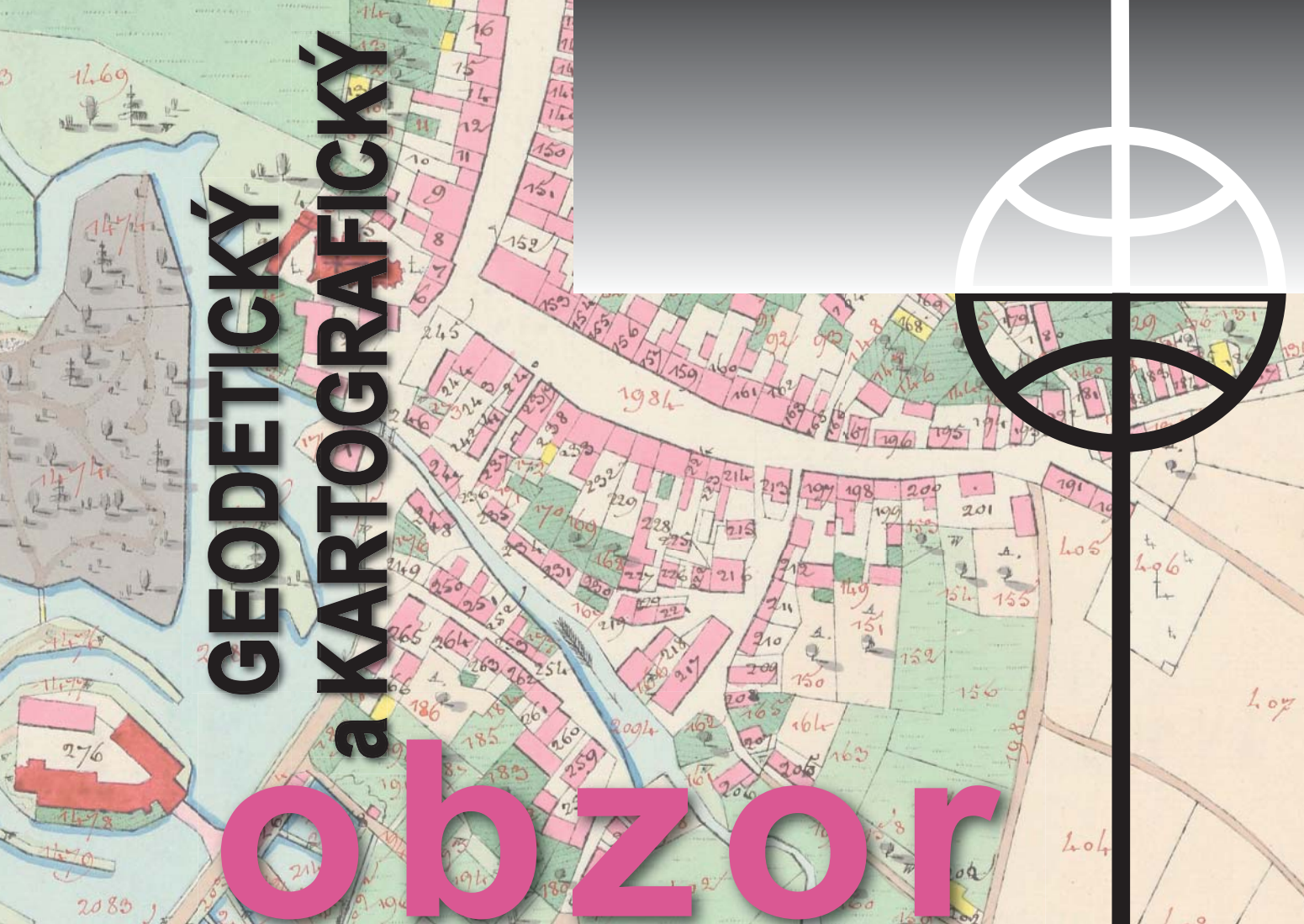

GEODETICKÝ a KARTOGRAFICKÝ

obzor

opzor

Český úřad zeměměřický a katastrální
Úrad geodézie, kartografie a katastra
Slovenskej republiky

7/2025

Praha, červenec 2025
Roč. 71 (113) ● Číslo 7 ● str. 125–144

Obsah

Ing. František Mužík, Ing. Josef Münzberger
Hranice jako kulturněhistorický fenomén: Koncept, cíle a výzvy projektu 125

Z MEZINÁRODNÍCH STYKŮ 131

SPOLOČENSKO-ODBORNÁ ČINNOST 134

ZPRÁVY ZE ŠKOL 135

MAPY A ATLASY 137

NEKROLÓGY 139

OSOBNÍ ZPRÁVY 139

ZAJÍMAVOSTI 140

Geodetický a kartografický ústav Bratislava

Rozpočtová organizácia ÚGKK SR

Slovenská spoločnosť geodetov a kartografů

Člen Zväzu slovenských vedecko-technických spoločností

Katedra globálnej geodézie a geoinformatiky

Stavebnej fakulty STU v Bratislave

Vás

pri príležitosti 75. výročia

Geodetického a kartografického ústavu Bratislava pozývajú

na medzinárodnú konferenciu

TATRY 2025

GLOBALNA GEODÉZIA A GEOINFORMATIKA

Termíny, registrácia, abstrakty, poplatky, program: <https://www.ssgk.sk/>

Hotel SOREA TRIGAN***

Štrbské Pleso

15. – 17. 10. 2025

Hranice jako kulturněhistorický fenomén: Koncept, cíle a výzvy projektu

Ing. František Mužík,
Ing. Josef Münzberger,
Fakulta stavební, ČVUT v Praze

Abstrakt

Článek představuje aktuálně probíhající projekt, jenž se zaměřuje na vytvoření koncepce základních hraničních změn v českých zemích v návaznosti na středoevropský prostor od středověku do konce 20. století. V rámci projektu budou zpracovány základní soubory jednotlivých typů hranic, které budou dále analyzovány a interpretovány s cílem poskytnout co nejkomplexnější obraz o vybraných hranicích a jejich změnách. Hlavními výstupy projektu budou: (1) webový mapový portál umožňující porovnání jednotlivých typů hranic a analýzu jejich historického vývoje a (2) veřejně přístupná prostorová databáze vybraných skupin historických hranic.

Borders in Czech Lands as a Cultural-Historical Phenomenon

Abstract

The paper presents an ongoing project that focuses on establishing a concept of basic border changes in the Czech lands in relation to the Central European space from the Middle Ages to the end of the 20th century. Within the project, basic sets of various types of borders will be compiled, which will be further analysed, compared, and interpreted in order to provide the most comprehensive picture of the selected borders and their changes in time. The main outputs of the project will be: (1) a web-based map portal enabling comparison of different types of borders and analysis of their historical development, and (2) a publicly accessible spatial database of selected categories of historical borders.

Keywords: Old maps, Czechia, historical data, mental maps, participatory mapping

1. Úvod

Informovanost o hranicích a znalost jejich průběžných změn je ve společnosti poměrně kusá a fragmentární. Aktuálně řešený projekt *Programu na podporu aplikovaného výzkumu v oblasti národní a kulturní identity na léta 2023 až 2030* (NAKI III) Ministerstva kultury České republiky (ČR) s názvem *Hranice jako kulturněhistorický fenomén* (DH23P03OVV030), který vzniká ve spolupráci historiků z Historického ústavu Akademie věd ČR a kartografů a odborníků geografických informačních systémů (GIS) z katedry geomatiky Fakulty stavební Českého vysokého učení technického (ČVUT) v Praze, si proto klade za cíl vytvořit koncepci základních skupin hranic a jejich časových proměn v českých zemích od středověku do konce 20. století s vazbou na evropský a středoevropský prostor, a skrze jejich analýzu a interpretaci poskytnout co nejkomplexnější obraz o vybraných hranicích a jejich změnách. V rámci projektu je pozornost věnována také studiu vnímání různých druhů hranic příslušníky současné společnosti, tedy rozlišení mezi více či méně objektivně vymezenými hranicemi a čistě vnímanými hranicemi. Výsledky výzkumu budou zpřístupněny laické i odborné veřejnosti včetně vzdělávací sféry.

1.1 Studium hranic

Hranice jsou kulturněhistorickým jevem, vztaženým k prostoru a ovlivněným řadou aspektů. Nové hranice v evropském i mimoevropském prostoru nepřetržitě vznikají, mění se, zanikají a ve vrstvách se prolínají. Jsou předmětem mezinárodních výzkumů, a to formou přehledných popisů hranic či analytických sond v konkrétních historických etapách či napříč dějinnými obdobími [1]. Kromě historicko-

-geograficky zaměřené literatury je problematika hranic řešena i z pohledu kartografického, a to především z pohledu vhodného způsobu vizualizace historických hranic na mapách [2], [3]. Výzkumem hranic, především ve vztahu k současným globálním problémům, se zabývají výzkumné týmy na univerzitách v Evropě či Spojených státech jako např. International Boundaries Research Unit [4], The Nijmegen Centre for Border Research [5], Centre For International Borders Research [6], Association for Borderlands Studies [7]. V českém vědeckém prostoru je problematika historických hranic zpracována v mnoha přehledných i analytických odborných monografiích [8], [9] či studiích, či prezentována v podobě map [10], atlasů [11], [12], [13], [14] či webových mapových portálů [15], [16].

Počínaje 70. lety 20. století se v zahraničním výzkumu objevují snahy mapovat společenské názory o území a jejich diverzitu prostřednictvím mentálních map [17], ačkoliv byl tento nástroj k mentálnímu popisu místa a území používán již dříve [18]. Rozvoj technologií, především internetu a dalších metod distančního získávání názorů lidí, vedl k rozmachu participativního mapování (geoparticipace). Ačkoliv (geo)participace hrála a hraje roli především v rozhodovacích procesech (podíl občana na politickém rozhodování s cílem demokratizovat společnost), je cenným nástrojem i v geografickém výzkumu, neboť může vhodně doplnit analýzu historických a dalších pramenů [19]. V českém prostředí se problematice vymezování regionů a průběhu hranic na základě mentálních map a participativních přístupů věnují např. Polonský et al. [20], Bláha a Nováček [21], samotným procesem geoparticipace pak Pánek et al. [22]. Výše uvedené výzkumy odhalují kromě diverzity názorů především silný vliv kulturně-sociální a územní identity lidí, dále pak jistou podobu sociálního konstruktivismu, na jehož základě lze o území či regionu

a jejich hranicích uvažovat jako o sociálním, tedy mimořádně proměnlivém jevu. Takto zkonstruované hranice pak vůbec nemusí odpovídat reálným historickým či administrativním hranicím.

1.2 Historická prostorová data v GIS

V oblastech historicko-geografického výzkumu zaznamenal během posledních dvou desetiletí významný nárůst využití nástrojů GIS technologií. S tímto trendem souvisí termíny Historický GIS (dále jen HGIS) či spatial history označující jak samotnou tvorbu historických prostorových databází, tak především analytické studie prostorovosti historických prvků a událostí s využitím principů, metod a nástrojů GIS [23], [24]. Mezi prvními HGIS byly národní projekty jako Great Britain Historical GIS [25], U.S. National Historical GIS [26] nebo China Historical GIS [27], [28]. Již zmíněné národní HGIS ve svých databázích uchovávají prostorové informace o měnících se hranicích administrativních jednotek, a na ně navázaná popisná historická data ze sčítání obyvatelstva či jiných statistik. Ve středoevropském prostoru lze uvést několik podobných projektů zaměřených na tvorbu historických prostorových databází, jako např. polský projekt AtlasFontium [29] či rakouský projekt HistoGIS [30]. V českém prostředí patří mezi nejvýznamnější projekty Historická data v GIS [31] či CZ-RETRO [32]. Podrobněji se aktuálně existujícím prostorovým databázím historických dat ve své disertační práci věnuje Justová [33].

Kromě HGIS existuje množství dílčích projektů zpracovávajících specifická historická témata pro území menšího rozsahu [34], [35], [36], v současné době se jejich prezentace přesouvá do webového prostředí (např. projekty City Witness [37] či Gulag Map [38]).

2. Data a metody

2.1 Typy hranic

V rámci projektu bude řešeno několik typů hranic, které lze rozdělit do dvou základních tematických skupin: (1) etnické, jazykové a kulturně antropologické hranice, (2) hranice územní správy.

2.2 Etnické, jazykové a kulturně antropologické hranice

Národnostní, jazykové i další kulturně antropologické hranice ne vždy souzní s hranicemi státu, země či regionu. Chronologicky na sebe nenavazují, obvyklé jsou přesahy či výskyt etnických ostrůvků. Znázornění národnostní a jazykové, resp. dalších kulturně zaměřených tematik na mapách bylo zejména od konce 19. století ovlivněno ideovými a mocenskými aspekty [39]. Kromě rekonstrukce průběhu národnostní hranice na základě statistických dat ze sčítání obyvatelstva bude snahou také analyzovat a porovnat odlišnosti v zobrazení česko-německé národnostní hranice ve vybraných kartografických dokumentech s národnostní hranicí odvozenou na základě národnostních statistik. Kromě etnických a jazykových hranic bude pozornost věnována i hranicím ve městech, eko-

nomickým hranicím od období středověku po současnost (milové právo, hranice obchodních a živnostenských komor či uhelných revírů, apod.) či vybraným příhraničním regionům, a to jak současným (např. euroregiony Egrensis, Nisa nebo Glacensis), tak historickým (Kladsko či Vitorazsko).

2.3 Hranice územní správy

S ohledem na historický vývoj územně-správního členění českých zemí [40], [41] bude v rámci projektu pro geografický prostor českých zemí v podrobném měřítku zachycen historický vývoj hranic okresů (od roku 1850) a krajů. Hranice historických územně-správních jednotek (patrioniální správa) či administrativních jednotek nižší úrovně (katastrální území) budou s ohledem na četnost územních změn a jejich obtížnou prostorovou definici řešeny pouze formou sond, jelikož není možné je v celé šíři geografického prostoru českých zemí postihnout. Kromě hranic světové územní správy, bude v rámci tohoto tematického celku věnována pozornost také historickému vývoji hranic římskokatolické církevní správy.

S územní správou, především pak se státními zemskými hranicemi, souvisí i vymezování geopolitické. Různé geopolitické koncepty či jejich návrhy se v mnoha případech prolínaly s novodobými mocenskými bloky. Jejich cílem často byla expanzivní nebo naopak mírotvorná politika velmocí. Část výzkumu se proto bude orientovat na hranice různých mocenských celků, měnících se v čase a prostoru od středověku do konce 20. století s cílem zachytit a komparovat geopolitické hraniční změny ve středoevropském prostoru, a to na podkladě hranic historické a soudobé územní správy.

2.4 Metody

Pro získání vektorových dat hranic budou využity základní metody pořizování prostorových dat. Významným zdrojem dat budou již existující státní či soukromými badateli vytvořené databáze soudobých či historických hranic. Přestože jsou databáze soukromých badatelů velice cenným zdrojem dat, ne vždy jsou ale zpracovány v dostatečné kvalitě z pohledu databázového GIS či jsou obsahově neúplné nebo pokrývají zájmové časové období v dostatečném detailu. V rámci rozsáhlé rešerše je tedy nutné tyto zdroje podrobit přísné kritice a provést často nezbytné korekce a zpřesnění či doplnění převzatých dat. Kromě importu dat z již existujících databází budou vektorová data hranic vytvořena na základě historického výzkumu dobových písemných či kartografických pramenů. Vybrané kartografické prameny budou získány z digitálních mapových sbírek a georeferencovány [42], [43].

2.5 Hranice územní správy

Vektorová databáze hranic CZ-RETRO zachycující vývoj sídelní struktury od roku 1850 [32] či dobové kartografické prameny umožňují polygonově vymezit územní rozsah sídelní struktury českých zemí. Tento postup je však v případě českých zemí aplikovatelný až od poloviny 19. století, kdy proběhlo mapování pro potřeby stabilního katastru (1824–1843) a jsou tedy známy územní rozsahy jed-

notlivých sídel. Hranice územní správy ve starším období (ca od pol. 17. století do pol. 19. století) lze rekonstruovat na základě dobových kartografických pramenů, které v různé míře podrobnosti obsahují zákres hranic krajů [44]. Průběh historických hranic krajů pro období cca od pol. 17. století do pol. 19. století bude rekonstruován s využitím polygonů hranic katastrálních území odvozených z map stabilního katastru následujícím způsobem: (1) bude provedena superimpozice vektorových dat a dobového kartografického pramenu; (2) na základě porovnání průběhu hranice vektorových dat katastrálních území z pol. 19. století a průběhu hranice kraje v dobovém kartografickém prameni bude topologicky určena příslušnost katastrálního území k historickému kraji.

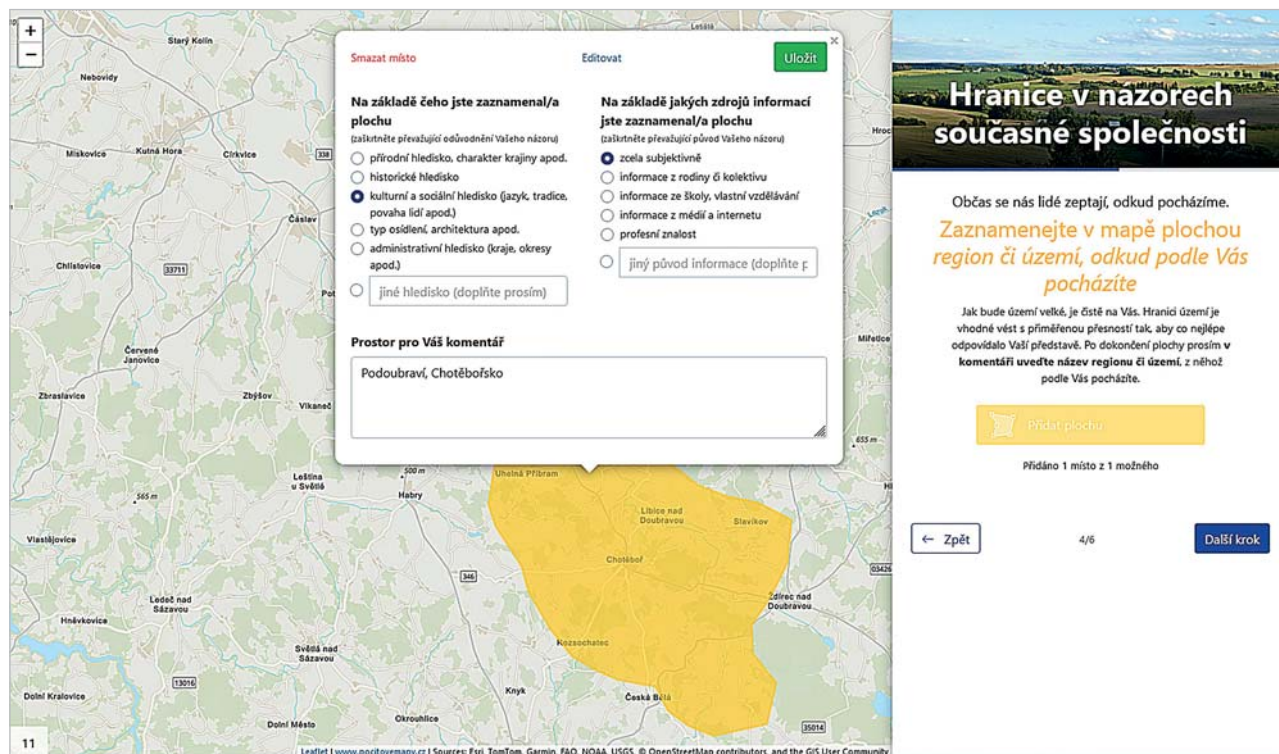
Pro starší historická období, tj. do pol. 17. století výše zmíněný postup rekonstrukce průběhu historických hranic územně správních celků již nedává příliš smysl, především pak kvůli narůstající nepřesnosti kartografických pramenů. Je proto nutné extrahovat informace o příslušnosti lokalit do vyšších územně-správních celků z dobových písemných pramenů (soupisy lokalit, místopisné rejstříky či topografie). Na základě seznamu lokalit a popsaného hierarchického vztahu je pak možné provést rekonstrukci s využitím bodového principu, kdy jsou lokalizovány centra územně-správních celků a v databázovém modelu jsou pak zachyceny hierarchické vazby. Plošnou představu rozsahu územně-správních celků s jejich historickou strukturou pak lze představit čtenářem mapy pomocí vhodné kartografické metody. Pro starší období (např. středověk) se však historické prameny většinou nedochovaly, a pokud ano, mají většinou pouze lokální charakter – např. hierarchie církevní správy pro území kraje [45] či berní rejstřík Plzeňského kraje z roku 1379 [46]. Z toho důvodu není možné pro starší období historické hranice rekon-

struovat v celém geografickém prostoru českých zemí, a proto budou řešeny pouze formou sond.

2.6 Participativní mapování

Základní metodou pro získávání názorů současné společnosti bude participativní mentální mapování podpořené dalšími, klasickými sociologickými metodami, zejména ve formě dotazníkového šetření. Podobně byla realizována šetření v rámci Polonský et al. [20], Bláha a Nováček [21], [47] a Didelon-Loiseau et al. [47]. Některé studie vycházejí více z kvalitativních výzkumných metod, obvykle z menšího množství detailně analyzovaných dat a postojů respondentů formou rozhovorů (např. Kynčlová et al. [48]). Oproti tomu v našem výzkumu bude snahou získat dostatečné množství dat, tedy názorů ze sociologicky relevantního vzorku populace v řádech stovek až jednotek tisíců respondentů (srov. [47]).

Názory budou získávány prostřednictvím online nástroje Pocatové mapy [50], v němž respondent vymezí určitá území či regiony pomocí uzavřených polygonů (obr. 1). Součástí dotazníku budou sociologické údaje respondenta (mj. věk, vzdělání a místo původu). Zároveň bude prováděn sběr postojů a důvodů, které povedou respondenta k právě takovému názoru, a informací, na základě nichž se tento názor respondenta utvářel. Výsledná data budou zpracována pomocí analytických nástrojů GIS s následnou vizualizací v podobě agregovaných map, použitelných v dalších částech výzkumu plánovaných výstupů i jako zdroje pro další fáze výzkumu. Kromě toho budou vyhodnoceny další informace získané z položkové části dotazníku. Přiměřené množství získaných dat poskytne prostor pro odpovídající statistickou analýzu dat.

Obr. 1 Webová aplikace navržena pro participativní mapování

3. Projektové výstupy

Hlavním výstupem projektu bude rozsáhlá veřejná databáze prostorových a popisných dat všech historických hranic, které budou v rámci projektu zpracovány. Na základě této databáze budou v závěrečné fázi projektu vytvořeny souborné webové mapové aplikace, které budou interaktivní formou prezentovat vybrané tematické skupiny hranic. Kromě aplikačních výstupů projektu bude během doby řešení projektu publikováno několik vědeckých studií, které se budou zabývat dílčími tématy, jako je např. problematika středověkých hranic z historického a historicko-geografického pohledu či vývoj zobrazení česko-německé národnostní hranice v kartografických dokumentech.

3.1 Webové mapové aplikace

Vrstvy historických hranic vytvořené a získané během výzkumu budou vizualizovány pomocí vhodných kartografických metod a budou prezentovány na webovém mapovém portálu. Obsah portálu bude rozdělen do dvou hlavních tematických kapitol korespondujícím dvěma základním tematickým skupinám hranic, tzn. *Hranice jako odraz územní správy, mocenských ambicí a konfliktů* a *Hranice jako odraz etnických, jazykových a kulturně antropologických jevů a procesů*. Každá z kapitol bude obsahovat soubor webových mapových aplikací, které budou prezentovat tematicky a časově související mapy. Webové mapové aplikace budou navrženy s ohledem na uživatelskou přívětivost s důrazem na jednoduché a intuitivní ovládání, s cílem oslovit širokou veřejnost všech věkových kategorií.

Za účelem možnosti porovnání jednotlivých typů hranic nebo zobrazení jejich historického vývoje ve zvoleném časovém období budou jednotlivé webové mapové aplikace obsahovat kromě základních interaktivních funkcí (zoom, přepínání vrstev apod.) i pokročilé funkce, jako je např. časový posuvník nebo porovnání dvou či více map (obr. 2). Všechny webové mapové aplikace budou doplněny doprovodnými texty a ilustracemi. Webový mapový portál i jednotlivé mapové aplikace budou založeny na platformě ESRI s využitím standardních webových technologií HTML, CSS, JavaScript a PHP.

Vybraná témata budou realizována formou story map (příběhových map). Narativ v kombinaci s mapami může zvýraznit geografickou strukturu příběhu a prohloubit pochopení zájmového prostoru s mnohvrstevnatou historií. K dosažení těchto cílů budou u vhodných témat vytvo-

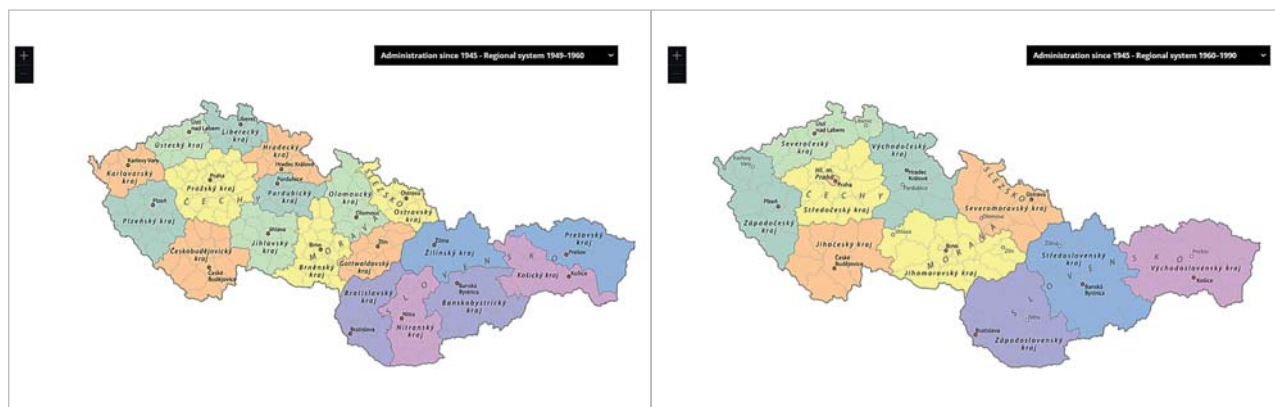
řeny tyto interaktivní příběhové mapy spojující kartografický, obrazový, textový a video či audio obsah. Cílem je také propojit a zdůraznit různé aspekty historické analýzy studia hranic a odpovědět tak na vybrané výzkumné otázky.

3.2 Databáze

Na veřejnou databázi prostorových dat s tematikou historických hranic je kladeno několik základních požadavků. Získaná geodata budou přístupná odborné i laické veřejnosti na specializovaném DataHubu. Uživateli bude umožněna filtrace těchto dat podle různých kritérií (viz dále metadata). Mimo to budou tematické vrstvy také představeny krátkou anotací, která bude shrnovat historický kontext dané vrstvy-hranice. Dále budou zveřejněna metadata o způsobu vzniku dat, o prameni, ze kterého data pocházejí, o referenčním měřítku dat, prostorovém rozsahu, souřadnicovém systému, období platnosti, atributovém schématu, datovém typu, či informace o specifikách dané vrstvy hranic, tj. informace o tom, na co si má uživatel při dalším využití dat dávat pozor.

V případě rozsáhlejšího tématu (např. vývoj administrativních hranic okresů) budou uživatelům dostupné jednotlivé časové řezy pro konkrétní čas a prostor. Cílem je, aby se v databázi snadno orientovalo a byla tak přínosná pro další specializované projekty, stejně jako pro studenty historie a/nebo geoinformatiky.

Při přípravě dat do databáze bude zohledněn následující princip specifický právě pro hranice ve středních a malých měřítkách. U tříd typu linie, tj. u liniové reprezentace hranic bude v případech, kdy to dává smysl, evidována informace o tom, zda daná hranice prochází významným vodním tokem, vede vodní plochou či je suchozemská. Geometrie hranice v databázi nebude změněna tak, aby se přizpůsobila vodstvu (současnému či historickému). Zůstane zachována dle původního zdroje. Pro aplikaci tohoto principu nás vedou především tyto dva důvody: (1) průběh vodních toků a existence vodních ploch se v čase mění a není v silách našeho projektu geometricky všechny změny postihnout; (2) vlivem kartografické generalizace není možné jednoznačně vymezit pouze jeden definitivní průběh hranice. Pokud bychom geometrii hranice přizpůsobovali topografii, tak jaké? Respektive bude nám zvolená podkladová vrstva vodstva identická té, kterou využije i uživatel databáze? Potřeba geometricky sladit linii hranice s linií vodního toku je potřebná především pro tvorbu tištěných kartografických výstupů. Ve webo-

Obr. 2 Ukázka srovnání historických hranic na webovém mapovém portálu

vých mapách, kde je vodstvo reprezentované v podkladové mapě, předpokládáme mnohem větší míru tolerance určitého geometrického nesouladu mezi hranicí a linií vodního toku.

Z hlediska dat předpokládáme, že databáze bude mít následující strukturu. Bude obsahovat třídy všech základních typů (bodové, liniové, polygonové). V atributech bude typicky evidován název celku (např. okresu), druh tohoto celku (země, kraj, okres, ...), příslušnost k nadřazenému celku (pokud existuje), období platnosti. Případně i další atributy vystihující konkrétní tematickou hranici, areál či bod (např. kódy ze stávajících státních číselníků, historické vysvětlení důvodu změny úseku hranice, zdroj-pramen pro úsek hranice, současný/historický název lokality apod.). Hlavní náplní budou pak data administrativní správy vývoje českých zemí. Ta (a i další odvozené vrstvy) budou k dispozici ve čtyřech měřítkových řadách (1 : 5 000, 1 : 50 000, 1 : 250 000 a 1 : 1 000 000). U ostatních témat pro větší územní celky předpokládáme referenční měřítka zhruba v rozmezí 1 : 250 000 až 1 : 1 000 000. Z hlediska prostorového budou řešeny hranice hlavně českých zemí. Vazba na okolní středoevropský prostor bude u témat, respektive území, která měla v nějaký historický okamžik vazbu na české země. Konkrétně např. Slovensku a Podkarpatské Rusi se budeme věnovat jen pro období 1918–1993, respektive 1918–1938.

Pro konkrétní technologické řešení DataHubu se využije platforma ArcGIS Hub se základní licenci. Tento nástroj, dostupný v rámci ArcGIS Online, umožňuje vytvářet webové stránky, které efektivně sdílejí otevřená data s veřejností prostřednictvím webových map, aplikací i samotných datových sad. Součástí platformy je datový katalog (obr. 3), který umožňuje jednoduché vyhledávání dat na základě strukturovaných metadat, klíčových slov, tema-

tických kategorií, licencí či datových formátů. Datové sady lze navíc v integrované aplikaci nejen prohlížet, ale i atributově i prostorově filtrovat, prohlížet metadata, stahovat v prostorových i neprostorových formátech či rovnou použít ve vybraných aplikacích ArcGIS Online, jako např. StoryMapy či MapViewer. Věříme, že toto řešení umožní uživatelům jednoduché vyhledávání konkrétních datových sad pro jejich další využití v souvisejících projektech.

Data budou sdílena prostřednictvím webových služeb z připravované infrastruktury ArcGIS Enterprise, která zahrnuje ArcGIS Server, ArcGIS Data Store a Portal for ArcGIS. Mezi fakultním portálem a fakultní organizací v ArcGIS Online vznikne distribuovaná spolupráce, pomocí níž bude možné referencovat webové služby sdílené z ArcGIS Enterprise v datovém katalogu ArcGIS Hub. Výhodou tohoto řešení je maximální přizpůsobení infrastruktury z hlediska její administrace a zabezpečení.

Metadata budou spravována v rámci Portal for ArcGIS pomocí metadatového editoru, který umožní jejich správu v rámci vybraného standardu. Metadata budou díky distribuované spolupráci přenesena do platformy ArcGIS Hub a budou doplňovat zmiňované anotace datových vrstev a zjednoduší jejich dohledání v databázi. DataHub bude integrován do oficiální webové stránky projektu.

4. Závěr

Bez znalosti vývoje různých typů hranic, jejich charakteru a proměn nelze pochopit procesy, které se podílejí na změnách společenské organizace prostoru (vývoj krajiny, změny socioekonomického a sociokulturního prostředí,

The screenshot displays the 'OpenData - Geomatics FCE CTU Prague' web interface. At the top, there are navigation links: 'Projekty', 'Katedra geomatiky', 'O webu', and 'Kontakt'. Below the navigation bar is a search bar with the text 'Vyhledávání' and a search button. The main content area shows search results for the query 'Katastrální území stabilního katastru k roku 1849'. The results are displayed in a list format, showing two items: 'Katastrální území stabilního katastru k roku 1849' and 'Berní obce k roku 1849'. Each item includes a description, the type of data (Feature Service), and the date of creation and update. On the left side, there is a sidebar with filters: 'Umístění', 'Typ', and 'Klíčové slovo'. The 'Klíčové slovo' filter is currently set to '1849'. The sidebar also shows a list of categories with checkboxes: 'Hranice (4)', 'Administrativní Hranice (3)', '1849 (2)', 'Katastrální Území (2)', '1993 (1)', '2023 (1)', and 'Berní Obce (1)'. The '1849 (2)' category is selected.

Obr. 3 Datový katalog v rámci platformy ArcGIS Hub navržené k distribuci otevřených dat

politické, hospodářské, sociální a kulturní jevy), ani jaké efekty může vyvolat změna organizace prostoru. Rovněž nelze bez poznání problematiky hranic dostatečně objasnit některé historické i současné problémy, a to i v oblasti přeshraničních kontaktů či formování regionálních identit. Zároveň je třeba v souvislosti s válečným konfliktem na Ukrajině a globální hrozbou třetí světové války zvýšit povědomí o vývoji a stabilitě (či nucené nestabilitě) evropských (středoevropských) hranic jako symbolu státní samostatnosti a suverenity.

Výstupy participativního mentálního mapování dostatečného vzorku lidí navíc umožňují lépe pochopit, jaký druh hranic či které konkrétní hranice mají větší trend k fixaci ve vědomí současné společnosti. Snadněji se pak identifikují kritická místa v uvažování společnosti o stabilitě (středoevropského) prostoru. Na základě toho může rovněž dojít k zefektivnění činnosti veřejné správy k podpoře regionální identity.

S ohledem na rozbor stavu řešení je třeba konstatovat, že dosavadní zpracování hraniční tematiky v textové podobě s sebou nese určitá rizika zobecnění a neúplnosti. Rizika zpracování na mapách a nejnověji na geoportálech spočívají v dílčích nepřesnostech, vyplývajících až na výjimky zejména z malých měřítek map, které se vyznačují velkou schematičností. Rozdílné typy hranic přitom nelze vzájemně komparovat, takovou možnost poskytují zejména interaktivní webové mapové aplikace. Hlavním cílem projektu je proto veřejnosti prostřednictvím webového mapového portálu umožnit porovnání jednotlivých typů hranic či nastínit historický vývoj zájmové hranice ve vybraném časovém rámci, ale především vytvořit rozsáhlou prostorovou databázi obsahující základní skupiny historických hranic, která by měla odborné i laické veřejnosti sloužit jako referenční databáze, na základě které bude možné rekonstruovat stav historických hranic v českých zemích od středověku do konce 20. století.

Časový harmonogram zveřejnění jednotlivých výstupů začíná rokem 2026, kdy bude zpřístupněna první webová mapová aplikace na téma *Hranice jako odraz etnických, jazykových a kulturně antropologických jevů a procesů*. Na jaře 2027 bude následovat výstava a vydání monografie. Do konce roku 2027 pak bude publikována druhá webová mapová aplikace (*Hranice jako odraz územní správy, mocenských ambicí a konfliktů*) a databáze hranic. Digitální výstupy projektu budou prezentovány na webu: <http://hranice.namapach.cz/>.

Poděkování

Příspěvek byl podpořen grantem Ministerstva kultury České republiky v rámci projektu NAKI III – DH23P03OVV030 s názvem „Hranice jako kulturněhistorický fenomén. Specifikace, analýza, komparace a interpretace“.

LITERATURA:

- [1] SPIRIDON, M.: Identity Discourses on Borders in Eastern Europe. *Comparative Literature*. 58(4), pp. 376–386.
- [2] SEEMANN, P.: Cartographic visualization of boundaries in Academic Atlas of the Czech History. In: *SGEM 2014 Conference Proceedings*. Bulharsko, 2014, pp. 505–512.
- [3] SMITH, B.: *On Drawing Lines on a Map*. In: *Spatial Information Theory. A Theoretical Basis for GIS (Lecture Notes in Computer Science 988)*. In: Springer, 1995, pp. 475–484.
- [4] INTERNATIONAL BOUNDARIES RESEARCH UNIT. *Durham University* [online]. ©2021 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://www.durham.ac.uk/research/institutes-and-centres/ibru-borders-research/>.
- [5] NIJMEGEN CENTRE FOR BORDER RESEARCH. *Raboud University* [online]. ©2022 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://www.ru.nl/nsm/imr/research-facilities/research-centres/vm/nijmegen-centre-border-research/>.
- [6] CENTRE FOR INTERNATIONAL BORDERS RESEARCH. *Queen's University Belfast* [online]. ©2022 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://www.qub.ac.uk/research-centres/CentreforInternationalBordersResearch/>.
- [7] ASSOCIATION FOR BORDERLANDS STUDIES. *ASU School of Transborder Studies* [online]. ©2022 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://absborderlands.org/>.
- [8] SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie českých zemí*. Praha: Historický ústav, 1998.
- [9] ŠIMŮNEK, R.: *Regiony - časoprostorové průsečíky?* Praha: Historický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7286-129-3.
- [10] JANATA, T.: Selected aspects of creating historiographical maps using GIS. In: *18th International Multidisciplinary Scientific Geoconference SGEM 2018*. Albena, Bulharsko, 2018. ISBN 978-619-7408-41-6. ISSN 1314-2704.
- [11] NOVÁČEK, A.-FELCMAN, O.-SEMOTANOVÁ, E.: *Kladsko: proměny středoevropského regionu. Historický atlas*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2005. ISBN 80-7286-066-6.
- [12] SEMOTANOVÁ, E.-CAJTHAML, J.: *Akademický atlas českých dějin*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2574-6.
- [13] SEMOTANOVÁ, E.-ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Z.-MOČIČKOVÁ, J.-CAJTHAML, J.-SEEMANN, P.-BLÁHA, J. D.: *Český historický atlas: kapitoly z dějin 20. století*. Praha: Historický ústav, 2019.
- [14] HRUŠKA, L.-JAROŠOVÁ, L.-LIPOVSKI, R.: *The Great Historical Atlas of Silesia*. Ostrava: Accendo, 2021.
- [15] JANATA, T.-JÍLKOVÁ, P.-KREJČÍ, J.: From a Printed Atlas to a Web Map Portal – Reflections on Historiographical Web Maps Preparation. In: *8th International Conference on Cartography & GIS*. Nesebar, Sofia: Bulgarian Cartographic Association, 2020, pp. 599–604.
- [16] JUSTOVÁ, P.-CAJTHAML, J.: Cartographic Design and Processing of Originally Printed Historical Maps for Their Presentation on the Web. *ISPRS International Journal of Geo-Information* [online]. 2023, 12(6) [cit. 2025-01-10]. ISSN 2220-9964. Dostupné z: doi:10.3390/ijgi12060230.
- [17] GOULD, P.-WHITE, R.: *Mental maps*. Harmondsworth: Penguin Books, 1974.
- [18] LYNCH, K.: *The image of the city*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1960.
- [19] PATEMAN, C.: *Participation and democratic theory*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge, 1970.
- [20] POLONSKÝ, F.-NOVOTNÝ, J.-LYSÁK, J.: Cognitive Mapping of Major World Regions among Czech Geography Students. *Journal of Maps*. 2010, 6(1), pp. 311–318.
- [21] BLÁHA, J. D.-NOVÁČEK, A.: How Central Europe is Perceived and Delimited. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*. 2016, 158, pp. 193–214.
- [22] PÁNEK, J. et al.: *GeoParticipace: jak používat prostorové nástroje v rozhodování o lokalitách, ve kterých žijeme?* Olomouc: Univerzita Palckého v Olomouci, 2014.
- [23] GREGORY, I.-ELL, P. S.: *Historical GIS: Technologies, Methodologies and Scholarship*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- [24] SIEBERT, L.: Using GIS to Document, Visualize and Interpret Tokyo's Spatial History. *Social Science History*. 2000, 24, pp. 537–574.
- [25] THE GREAT BRITAIN HISTORICAL GIS. *University of Portsmouth* [online]. ©2000 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <http://www.gbhis.org/>.
- [26] NATIONAL HISTORICAL GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEM. *University of Minnesota* [online]. ©2022 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://www.nhgis.org/>.
- [27] CHINA HISTORICAL GIS. *Harvard University* [online]. ©2022 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://sites.fas.harvard.edu/~chgis/>.
- [28] MONMONIER, M.: *The History of Cartography, Volume 6: Cartography in the Twentieth Century*. Chicago: University of Chicago Press, 2015.
- [29] SŁOMSKA-PRZECH, K.-RZĄSA, A.-PANECKI, T.: Atlas Fontium – examples of the Historical Atlas of Poland 2.0 data use. In: *Abstracts of the ICA*. 2022, pp. 1-2. ISSN 2570-2106. Dostupné z: doi:10.5194/ica-abs-5-13-2022.

- [30] HISTOGIS. *Austrian Academy of Sciences* [online]. ©2020 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://histogis.acdh.oew.ac.at/>.
- [31] OUŘEDNÍČEK, M.-SVOBODA, P.-POSPÍŠILOVÁ, L. et al. Historická prostorová a statistická data v prostředí GIS a jejich využití. *Geografické rozhledy*. 2015, 25(2), s. 1–4.
- [32] KUČA, K.: *CZ_Retro – Retrospektivní sídelní databáze a geografický informační systém Čech, Moravy a Slezska: Uživatelská příručka*. 2. vydání. Praha: SOVAMM, 2018.
- [33] JUSTOVÁ, P.: *Vizualizace a prezentace historických prostorových jevů* [online]. Praha, 2024 [cit. 2025-01-16]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10467/118907>. Disertační práce. České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, Katedra geomatiky.
- [34] GREGORY, I.-DEBATS, D.-LAFRENIERE, D.: *The Routledge Companion to Spatial History*. London: Routledge, 2018.
- [35] KNOWLES, A. K.: *Placing history: how maps, spatial data, and GIS are changing historical scholarship*. Redlands: ESRI Press, 2008.
- [36] KNOWLES, A. K.: *Past Time, Past Place: GIS for History*. Redlands: ESRI Press, 2002.
- [37] CITY WITNESS. *University of Southampton* [online]. <http://www.medievalswansea.ac.uk/en/index.html> [cit. 2025-01-10]. ©2022.
- [38] GULAG MAP. *Gulag History Museum* [online]. ©2022 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://gulagmap.ru/>.
- [39] HOLUBEC, S.-MOČÍČKOVÁ, J.: Ethnic Mapping in Central Europe, 1810–1945: The Case of the Czech–German Language Border. *Imago Mundi* [online]. 2023, 2023-01-02, 75(1), 45–71 [cit. 2025-01-10]. ISSN 0308-5694. Dostupné z: doi:10.1080/03085694.2023.2223068.
- [40] HLEDÍKOVÁ, Z.-JANÁK, J.-DOBEŠ, J.: *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 568 s. ISBN 80-7106-709-1.
- [41] *Český historický atlas* [online]. 2021 [cit. 2025-01-10]. Dostupné z: <https://cha.fsv.cvut.cz/>.
- [42] CAJTHAML, J.: Methods of georeferencing old maps on the example of Czech early maps. In: *Proceedings of the 25th International Cartographic Conference*. Paris: ICA, 2011, p. 6.
- [43] JANATA, T.-CAJTHAML, J.: Georeferencing of Multi-Sheet Maps Based on Least Squares with Constraints—First Military Mapping Survey Maps in the Area of Czechia. *Applied Sciences* [online]. 2021, 11(1) [cit. 2025-01-10]. ISSN 2076-3417. Dostupné z: doi:10.3390/app11010299.
- [44] ROUBÍK, F.: *Soupis map českých zemí. Sv. 1, Přehled vývoje kartografického zobrazení Čech, Celkové mapy Čech, Mapy krajů v Čechách, Mapy zemí koruny české, Historické mapy českých zemí*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1951.
- [45] ZILYNSKÁ, B.-SYNOVCOVÁ BOROVÍČKOVÁ, J.: Církevní topografie středověkých Čech Projekt databázového zpracování: aktuální stav. *Studia historica Brunensia*. 2021, 68(1), s. 227–243.
- [46] EMLER, J.: *Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379*. Praha, 1876.
- [47] DIDELON-LOISEAU, C.-DE RUFFRAY, S.-LAMBERT, N.: Mental maps of global regions: identifying and characterizing “hard” and “soft” regions. *Journal of Cultural Geography*. 2018, 35(2), pp. 210–229.
- [48] KYNČLOVÁ, M.-HUDEČEK, T.-BLÁHA, J. D.: Hodnocení kartografických děl: analýza mentálních map orientačních běžců. *Geografie*. 2009, 114(2), pp. 105–116.

Do redakce došlo: 17. 1. 2025

Lektoroval:
Ing. Jan Řezníček, Ph.D.,
Zeměměřický úřad

Z MEZINÁRODNÍCH STYKŮ

Data Spaces Symposium se konalo ve Varšavě

Ve dnech 11. a 12. 3. 2025 se v polské Varšavě konal třetí ročník Data Spaces Symposium. Akci, která propojuje přední představitele oboru, tvůrce politik a zástupce veřejného i soukromého sektoru, navštívilo přes 800 účastníků z více než 40 zemí. Se svými prezentacemi vystoupili kromě evropských i přednější z Japonska a Číny, panelových diskuzí se účastnili zástupci amerických firem. Symposium se konalo v rámci polského předsednictví Evropské unie (EU) a bylo organizováno Data Spaces Business Alliance a Data Spaces Support Centre (DSSC). Letošní ročník měl podtitul „Share data. Unlock value. Boost impact.“ (obr. 1, 2).

Jedním z klíčových témat bylo využití umělé inteligence (AI), která představuje významnou příležitost nejen v kontextu datových prostorů. Hubert Tardieu

Obr. 1 Zahájení konference

(Gaia-X) zdůraznil potřebu evropské AI, která by byla konkurenceschopnou k americkým modelům, na které není možné se podle něj spoléhat. Českou stopu nesla prezentace od Jana Hajiče z Univerzity Karlovy (UK), ve které představil OpenEuroLLM. Jedná se o evropský velký jazykový model založený na otevřených technologiích, v němž je UK koordinátorem projektu.

Dalším „velkým“ tématem byla interoperabilita. Věnovali se jí zástupci Evropské Komise, DSSC (obr. 3), organizace International Data Spaces (IDSA) i zástupci komerčního sektoru (např. Microsoft). V této otázce byl kladen velký důraz na využití open-source technologií. Mezi zajímavé informace, které v této souvislosti zazněly, patří například představení nového protokolu pro výměnu dat (Dataspace Protocol) organizací IDSA a využití standardu DCAT-AP pro sdílení dat, již implementovaného v datových prostorech pro zdraví, mobilitu, jazyk a dalších oblastech. Během panelové diskuse se účastníci shodli, že standardizace (technická i sémantická) je velmi důležitá a umožňuje interopera-

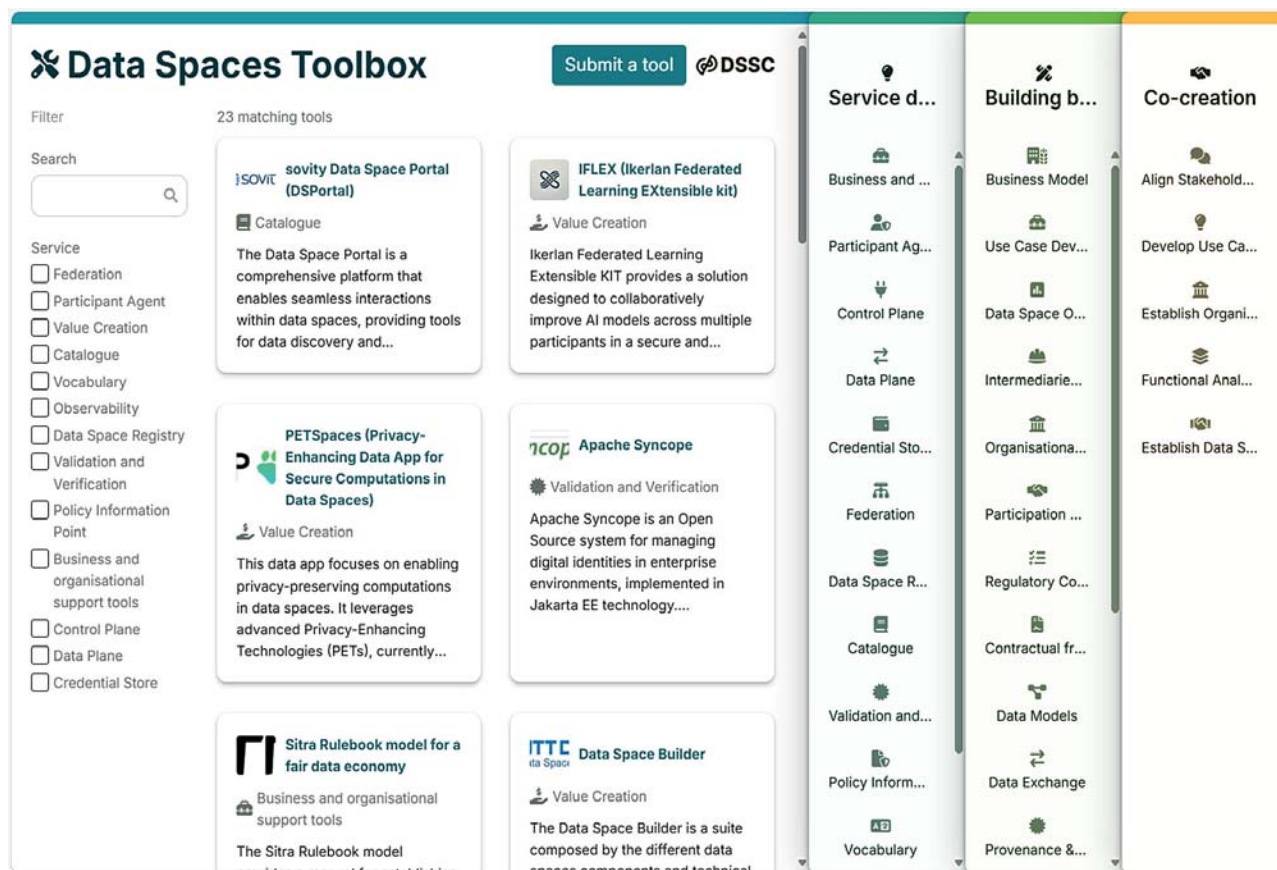
Obr. 2 Zahájení konference, Reinhold Achatz z IDSA

Obr. 3 Představení stavebních bloků (tzv. building blocks) od DSSC

Obr. 4 Zahájení technické sekce přednášek

Obr. 5 Ukázka DSSC Toolbox

bilitu nejen v rámci jednoho datového prostoru, ale i napříč různými datovými prostory.

Několik sekcí prezentací bylo věnováno technické stránce datových prostorů a standardizaci (obr. 4). DSSC představilo novou verzi tzv. blueprints (verze 2.0) a DSSC Toolbox. DSSC Toolbox je webová stránka, katalog (obr. 5), která mimo jiné sdružuje všechny již vyvinuté (a zaregistrované) nástroje pro datové prostory. Ačkoliv na začátku sympozia zaznělo, že nyní je již na čase datové prostory vytvářet „nejen na papíře“, tak v průběhu přednášek se ukázalo, že ne všechny datové prostory a podklady k jejich vytvoření jsou ve stejné fázi připravenosti. Mezi nejpokročilejší patří datový prostor pro zdraví

a pro energetiku. Značné rozdíly v implementaci datových prostorů jsou i na úrovni jednotlivých států.

Sympozium ukázalo, že datové prostory nejsou výhradně evropskou záležitostí. V evropském kontextu začínají mít své pevné místo a mohou výrazně přispět k posílení konkurenceschopnosti EU v globální ekonomice. Klíčovými faktory jejich úspěšné implementace, nejen z technického hlediska, je však interoperabilita a efektivní mezinárodní spolupráce.

Mgr. Veronika Kůsová,
Zeměměřický úřad

Slovenská spoločnosť geodetov a kartografov
člen Zväzu slovenských vedecko-technických spoločností

Český svaz geodetů a kartografů, z.s.

člen Českého svazu vědecko-technických společností

v spolupráci

**ŽILINSKÁ UNIVERZITA
V ŽILINE**

pod záštitou

JUDr. Ing. Jozefa Ráza - ministra dopravy SR,
Mgr. Martina Kupku - ministra dopravy ČR,
prof. Ing. Jána Čelka, PhD. - rektora ŽU v Žiline

11. a 12. 9. 2025

Aula: AR1A1

Žilinskej univerzity v Žiline

Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina

Odborné podujatie je zaradené do programu celoživotného vzdelávania členov:
KGK v SR, ČKZ v ČR, ako aj členov profesných združení: SSGK, ČSGK a SŽ, s. o.

SPOLOČENSKO-ODBORNÁ ČINNOSŤ

Slávnostné otvorenie
Geologického roku Dionýza Štúra

Nezabudnime na korene, z ktorých sme vzišli. Mnohí z nás dokážu dôstojne pokračovať v práci našich predchodcov preto, lebo stoja na pleciach obrov.

Dňa 2. 4. 2025 sa na pôde Štátneho geologického ústavu Dionýza Štúra (ŠGÚDŠ) konalo slávnostné otvorenie **Geologického roku Dionýza Štúra**. Podujatie organizovala Slovenská geologická spoločnosť (SGS) v spolupráci s ŠGÚDŠ, Prírodovedeckou fakultou Univerzity Komenského (PríF UK) a Ústavom vied o Zemi Slovenskej akadémie vied (ÚVZ SAV). SGS vyhlásila geologický rok na obdobie rokov 2025, 2026 a 2027, pri príležitosti 200. výročia narodenia Dionýza Štúra (obr. 1), ktoré pripadne na 2. 4. 2027.

Dionýz Štúr bol významným vedcom, ktorý na základe svojich vynikajúcich výsledkov v oblasti geológie, fytopaleontológie a botaniky, môže byť právom označovaný za jedného z najvýznamnejších Slovákov, a preto

Obr. 1 Portrét Dionýza Štúra

niet divu, že ŠGÚDŠ nesie práve jeho meno. Stalo sa tak v roku 1953 na 60. výročie úmrtia Dionýza Štúra. Vo svojom celoživotnom bádani vzácné spojil vedecké skúmanie neživej a živej prírody. Jeho geologický terénny výskum sa stal pilierom pre zostavenie prvej prehľadnej geologickej mapy bývalej rakúsko-uhorskej monarchie (obr. 2). Popri namáhavých geologických terénnych túrach sa Dionýz Štúr venoval aj rastlinám. Odhalil súvislosť medzi rozšírením rastlínstva a geologickým podkladom, ale aj premenlivosť rastlinných druhov podľa ich životných podmienok. Zachovala sa aj súkromná korešpondencia medzi ním a Charlesom Darwinom. Napísal 49 vedeckých prác týkajúcich sa územia Slovenska, ako napr. Geologicko-geografickú osnovu polohopisu Slovenska, o ktorej spracovaní je vytvorená videonahrávka (<https://app.geology.sk/video/stur.mp4>). V roku 1885 bol Dionýz Štúr, ako najvýznamnejší geológ Rakúsko-Uhorska, vymenovaný za riaditeľa Ríšskeho geologického ústavu vo Viedni. V histórii viedenského Geologického ústavu sa už nikdy takéto niečo nezopakovalo, na jeho čele stáli vždy iba Rakúšania. Viac informácií o živote a diele Dionýza Štúra je uvedených na stránkach ŠGÚDŠ.

Program slávnostného zhromaždenia otvoril a prítomných privítal RNDr. Ladislav Šimon, PhD. (ŠGÚDŠ), predseda SGS (obr. 3). Odovzdal ocenenie a dar doc. Lídií Turanovej k životnému jubileu, ktorá aj napriek vyššiemu veku naďalej zaškoľuje nových pedagógov geovedných disciplín. Nasledoval príhovor generálneho riaditeľa ŠGÚDŠ Ing. Radovana Piška. Doc. Marianna Kováčová (PríF UK) podpredsedníčka SGS, informovala o zisku prestížnej medaily mladým výskumníkom, doc. Michalom Šujanom, na 37. medzinárodnom geologickom kongrese konanom v roku 2024 v Busane, Južná Kórea (37. IGC 2024). Cenu udelil Výkonný výbor Medzinárodnej únie geologických vied (International Union of Geological Sciences – IUGS) počas slávnostného otvorenia kongresu. Laureát bol vybraný z nominácií od národných geologických organizácií (za Slovensko je to Slovenský národný geologický komitét).

Úvodnú časť podujatia ukončil RNDr. Ján Madarás, PhD. riaditeľ ÚVZ SAV informáciou, že na známkovú komisiu bol podaný návrh na vydanie známky s po-

Obr. 2 Prehľadná geologická mapa bývalej rakúsko-uhorskej monarchie

Obr. 3 Slávnostné príhovory, zľava L. Šimon, R. Piško, M. Kováčová a J. Madarás

Obr. 4 Prezentovanie informácií o živote Dionýza Štúra (vľavo A. Nagy) a jeho mapovom dedičstve (vpravo Š. Káčer)

Obr. 5 Krstný otec knihy doc. Marko a autor knihy prof. Nemčok (vpravo)

dobizňou Dionýza Štúra, ako 1. geológa zo Slovenska, ktorý viedol Geologický ústav vo Viedni.

Nasledoval príspevok RNDr. Alexandra Nagya, CSc. (ŠGÚDŠ), v ktorom pútavo popísal život a dielo Dionýza Štúra – geológa európskeho formátu (obr. 4). Prezentácia bola naplnená množstvom dobových fotografií a archívnych materiálov. Následne RNDr. Štefan Káčer, vedúci odboru informatiky ŠGÚDŠ, predstavil chronologicky zoradenú mapovú tvorbu a mapové dedičstvo Dionýza Štúra zachované z dob terénnych výskumov.

Na konci slávnostnej časti programu doc. František Marko (PríF UK) pokrstil knihu kolektívu autorov M. Nemčok, A. G. Doré, H. Doran, A. Henk (2024): *Strike-slip terrains and transform margins: structural architecture, thermal regimes and petroleum systems*. Cambridge University Press, 733 s., ISBN 9781316513958 (abstrakt). Autor prof. Nemčok (PríF UK, obr. 5) prostredníctvom

30-minútovej prednášky prítomných previedol obsahom knihy, pričom sa zamerával na horizontálne posuny zemského povrchu nazývané „konský chvost“. Publikácia predstavuje komplexné dielo o „Strike-slip“ bočných tektonických pohyboch zemskej kôry pre široké spektrum čitateľov, primárne však pre pedagógov pri výuke tektoniky a tektonických režimov.

Slávnostné otvorenie *Geologického roku Dionýza Štúra* bolo ukončené bohatým občerstvením a príjemnými rozhovormi. Už teraz sa všetci tešíme na ďalšie sprievodné podujatia, ktoré budú organizované ŠGÚDŠ počas nadchádzajúceho obdobia.

Ing. Linda Gálová, PhD.,
ÚGKK SR,
foto: Mgr. Ľubomír Šebesta,
ŠGÚDŠ

ZPRÁVY ZE ŠKOL

Mladí geografové opäť súťažili

Ve školníom roce 2024/2025 probíhal 27. ročník Geografické olympiády, soutěže pro nadané žáky základních i středních škol, kteří mají rádi geografii či kartografii. Ač se může zdát, že tento název se objevuje poprvé, nejedná se o novou soutěž – pouze o nové jméno. Do loňského roku byl původní název Zeměpisná olympiáda. Od 1. 9. 2024 však došlo k přejmenování, a to hned z několika důvodů. Jako nejdůležitější je možné zmínit sjednocení terminologie s probíhající revizí Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání, s mezinárodním prostředím (European Geography olympiad, International Geography olympiad) či českými strukturami (Česká geografická společnost, Geografické rozhledy). I názvy studijních programů na většině vysokých škol obsahují slovo geografie, nikoliv zeměpis. Změna názvu s sebou přinesla mnoho dalších proměn, k nejvýznamnější patří bezpochyby zcela nové logo (obr. 1), a dále pak také nové webové stránky (www.geografickaolympiada.cz), které svým designem i obsahem odpovídají potřebám soutěžících i organizátorů.

Základní struktura soutěže zůstala nezměněna a tak i v letošním roce soutěžili žáci nejprve ve školních (leden), okresních (únor) a v krajských (březen) kolech. Účastníci se mohli opět utkat ve čtyřech soutěžních kategoriích, přičemž dvě nejmladší (kategorie A: 6. třída základní školy – ZŠ – a kategorie B: 7. třída ZŠ) končí krajským kolem, dvě nejstarší (kategorie C: 8. + 9. třída ZŠ a kategorie D: střední školy) pokračují v kole celostátním.

Obr. 1 Nové logo Geografické olympiády

Toto celostátní kolo se tradičně koná na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, kam se na konci dubna sjelo téměř 50 účastníků ze všech krajů Česka. V průběhu prvního dne je čekaly terénní úkoly v areálu pražského Vyšehradu. Úlohy ověřovaly znalosti i dovednosti v širokém spektru disciplín. Pomocí geodetických přístrojů soutěžící vyměřovali výšky věží zdejšího kostela (**obr. 2**), z vyhlídky na Nusli analyzovali intenzitu dopravy, s využitím barometrického měření zjišťovali nadmořskou výšku, na vyšehradském hřbitově sledovali vývoj úmrtnosti nebo hodnotili využívání volných prostorů v areálu a navrhovali jejich využití. Druhý den pak psali písemné testy (**obr. 3**), řešili úlohy s atlasem či interaktivní multimediální testy. Po soutěžní části čekal na účastníky doprovodný program, v rámci kterého nechyběl ani Zeměměřický úřad (prezentace s názvem Výškopis na Zeměměřickém úřadě), dále se představily organizace EUTIS (projekt Rozhoduj o Evropě) a organizace Justice for Nature (projekt Oko Země – aneb když školy chrání divokou přírodu).

V průběhu druhého dne celostátního kola probíhal již 9. ročník tradiční soutěže *O nejlepší mapu na geografické téma*, do které se zapojují účastníci Geografické olympiády odevzdáním vlastnoručně vytvořené mapy na libovolné geografické téma. Mapy splňující zadání byly vyhodnoceny po geografické a kartografické stránce, nejlepší autoři pak byli pozváni na osobní prezentace před odbornou komisí. Celkem se v letošním roce sešlo 80 map, z nichž porota vybrala 14 finalistů. Po prezentacích finálních map měla komise velmi těžké rozhodování, jelikož všechna přihlášená díla byla velmi kvalitní. Po dlouhých poradách se však povedlo vybrat vítěze, kteří byli oceněni Českou kartografickou společností.

Celostátním kolem Geografické olympiády však nekončí. Dva reprezentační týmy totiž v průběhu léta odjedou bojovat na mezinárodní geografické soutěže. V Litvě se uskuteční Evropská geografická olympiáda, kde nás budou repre-

Obr. 2 Měření totální stanicí v terénu

Obr. 3 Soutěžící při řešení písemného testu

Obr. 4 Vítězové celostátního kola kategorie D, zleva R. Smáha, F. Vaverka a D. Pethö

zentovat účastníci kategorie C, až do dalekého Thajska pak odjedou vítězové kategorie D na Mezinárodní geografickou olympiádu. Držte jim palce!

Výsledky celostátního kola Geografické olympiády:

Kategorie C (8. a 9. ročník základních škol):

1. Martinák Ondřej (Wichterlovo gymnázium, Ostrava-Poruba),
2. Pazdera Jakub (Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše),
3. Jiroutek Jakub (Gymnázium F. X. Šaldy, Liberec).

Kategorie D (střední školy, **obr. 4**):

1. Vaverka Filip (Gymnázium, OA a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Svitavy),
2. Smáha Richard (Malostranské gymnázium, Praha 2),
3. Pethö David (Gymnázium Zlín – Lesní čtvrť).

Výsledky mapové soutěže:

Mladší kategorie

1. Mapa č. 59 – Patrik Ovečka (Persistán, Gymnázium a SOŠP Nová Paka),
2. Mapa č. 78 – Martin Gazdoš (Symboly českých krajů, Gymnázium a Jazyková škola Zlín),
3. Mapa č. 38 – Adéla Hälbígová (Adelia land, Gymnázium TGM Litvínov).

Starší kategorie

1. Mapa č. 70 – František Pilař (Vliv pražského metra dnes a v budoucnu, Křesťanské gymnázium, Praha, **obr. 5**, s. 137),
2. Mapa č. 36 – Barbora Mikešová (Mapa módy, Gymnázium TGM Litvínov),
3. Mapa č. 44 – Jakub Hron (Malá sídla, velké příběhy, Gymnázium Dačice).

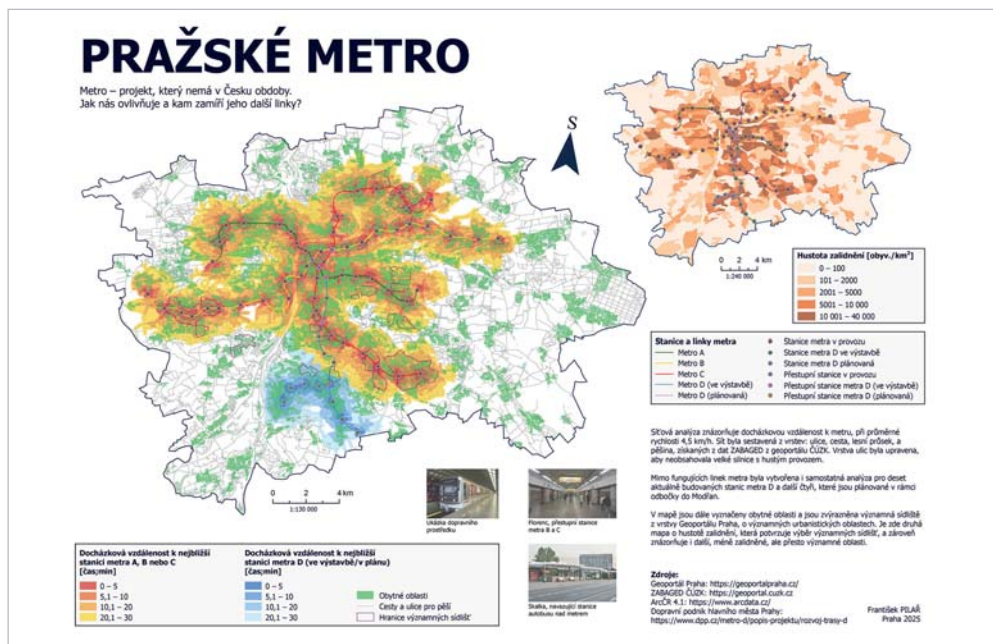
Map populí – vítěz:

mapa č. 70 – František Pilař (Vliv pražského metra dnes a v budoucnu, Křesťanské gymnázium, Praha)

Všechny mapy jsou k prohlédnutí na <https://1url.cz/@mapy-geo-2025>. Partnerem olympiády byl také Zeměměřický úřad, který vítězům i účastníkům poskytl věcné ceny či upomínkové materiály.

Všem kolegům i partnerům patří poděkování za spolupráci a všem soutěžícím za účast.

RNDr. Jakub Jelen, Ph.D.
hlavní organizační garant Geografické olympiády,
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje,
Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova,
foto: Ema Dvořáková

Obr. 5 Mapa Vliv pražského metra dnes a v budoucnu od F. Pilaře

MAPY A ATLASY

Šafaříkovy mapy zapsány
do seznamu Paměti světa UNESCO

České kulturní památky zaznamenaly významný mezinárodní úspěch v podobě zápisu unikátních map slavisty Pavla Josefa Šafaříka. Sekretariát UNESCO obdržel 122 žádostí, z nichž bylo pouze 74 doporučeno k zápisu. Mezi nimi se nacházela i zmíněná česká nominace, jež byla v dubnu 2025 zanesena do Mezinárodního registru Pamětí světa UNESCO. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy (PřF UK) se tak může pyšnit již druhým záznamem do tohoto prestižního mezinárodního seznamu. V roce 2017 totiž uspěla s nominací Camociových map.

230. výročí narození slavisty a filologa Pavla Josefa Šafaříka (13. 5. 1795 – 26. 6. 1861) oslavila Mapová sbírka PřF UK zápisem jeho celoživotního kartografického díla do prestižního rejstříku Pamětí světa UNESCO.

Pavel Josef Šafařík (obr. 1) se narodil v Kobeliarově pod Tatrami, studoval v Jeně, působil jako ředitel pravoslavného gymnázia v srbském Novém Sadu. Roku 1833 se přestěhoval do Prahy, kde působil až do své smrti. Odmítl lukrativní místa na evropských univerzitách a zůstal v české metropoli, věrný svým obrozeneckým plánům. Zde pracoval mimo jiné jako cenzor české beletrie a posléze jako ředitel pražské univerzitní knihovny. V roce 1848 na Slovanském sjezdu v Praze pronesl památnou řeč, v níž se dovolával svobody pro slovanské národy v rakouské monarchii. Jeho nejvýznamnějším dílem byly *Slovanské starožitnosti* (1837), v nichž podrobně předstírel nejstarší dějiny Slovanů do konce prvního tisíciletí. Projevil se jako znalec zeměpisných pramenů a dosáhl na přední místo mezi evropskými historickými geografi. Dokázal, že Slované jsou vedle Řeků, Římanů a Germánů spolutvůrci evropské kul-

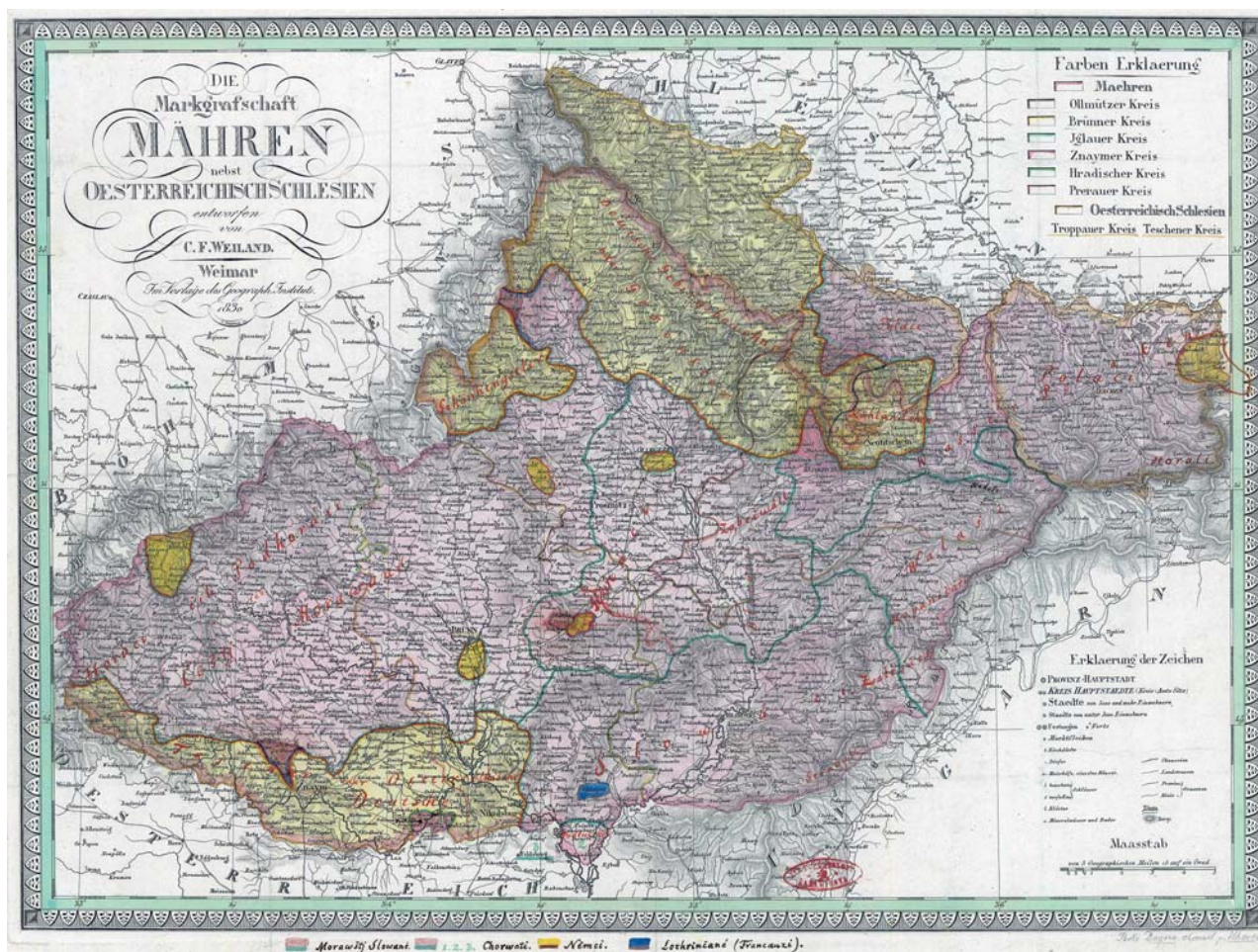
Obr. 1 Pavel Josef Šafařík

tury. Jeho dílo mu získalo velký věhlas a bylo přeloženo do mnoha jazyků. Vlastní mapovou sbírku začal Šafařík vytvářet již při svém srbském pobytu. Na mapách jihoslovanských regionů zjistil mnoho chyb, a proto se rozhodl, že sám vytvoří novou mapu Srbska. Později svůj úmysl rozšířil na území, které obývaly všechny slovanské národy. Ty byly v dílech západních evropských autorů často zkreslovány nebo vynechány. Kartografický samouk se tak po dvaceti letech usilovné práce vypracoval v uznávaného specialistu.

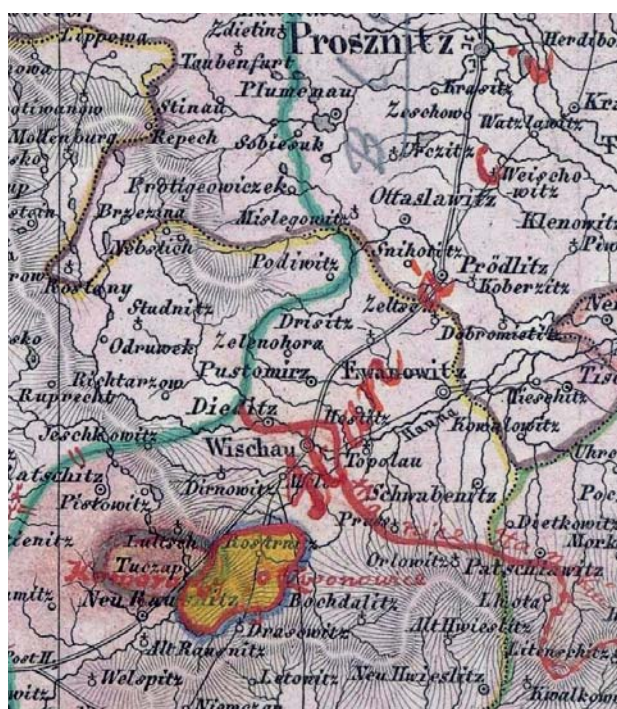
Na základě starých pramenů identifikoval nejstarší slovanská toponyma a hydronyma a lokalizoval je na svých historických mapách. Ty bohužel nebyly vydány tiskem a uchovaly se pouze v unikátních rukopisech. Také jeho etnograficko-lingvistické mapy jsou zastoupeny přípravnými koncepty. Jako příklad *Ethnografická mappa ke Slowanským starožitnostem* (1839). O to slavnější bylo očekávané vydání mapy *Slovanský zeměvid* (1842) obr. 2, která byla publi-

Obr. 2 Detail mapy Slovanský zeměvid

Obr. 3 Mapa Markrabství moravské z roku 1830 (zmenšeno)

Obr. 4 Detail mapy Markrabství moravské z roku 1830

kována spolu s výkladovou monografií nazvanou Slovanský národopis. Zde byla poprvé uvedena toponyma i hydronyma v místních slovanských jazycích.

Soubor autografických dokumentů Pavla Josefa Šafaříka, uložený v Mapové sbírce Píř UK, představuje 88 položek z období let 1820–1851 (obr. 3, 4). Šafařík byl otcem vznikajícího vědeckého oboru etnografie a zakladatelem tematických etnograficko-lingvistických map, které zahrnovaly oblasti Evropy a Asie. Jeho originální technika kartografické tvorby ovlivnila vědecké postupy i za hranicemi Evropy. Některé jeho rukopisné kopie odkazují na předlohy, které se již nedochovaly. Šafaříkův celosvětový přínos spočívá v unikátní výzkumné metodě srovnávací lingvistiky, historie, geografie, kartografie a toponomastiky. Šafaříkovo dílo je výjimečně dokonale příklad vědecké formy emancipačního úsilí 19. století.

Sbírka obsahuje původní rukopisné mapy, tištěné mapy s rukopisnými doplňky a kolorováním i rukopisné texty. Díky tomu je každý dokument jedinečný a originální a vyskytuje se v pouhém jednom exempláři.

Digitalizované mapy z této kolekce jsou volně přístupné a je možné je svobodně užívat v kvalitním rozlišení v Digitální knihovně Kramerijské univerzity Karlovy <http://kramerius.cuni.cz/uk> nebo v Digitální Mapové sbírce na <http://www.mapovasbirka.cz/geonetwork>. Jsou dostupné i na portálu Národního muzea v Praze eSbírky (esbirky.cz) a na portálu evropské digitální knihovny Europeana (<https://www.europeana.eu/cs>).

Česká republika má na svém kontě již deset úspěšných zápisů do prestižního rejstříku UNESCO. Nyní mezi ně přibudou i mapy P. J. Šafaříka.

PhDr. et Mgr. Eva Novotná, Ph.D.,
Mapová sbírka Píř UK

NEKROLÓGY

Odišiel od nás dobrý odborník a vzácny človek – rozlúčka s Ing. Karolom Badlíkom

Dňa 20. 5. vo veku 85 a ½ roka zomrel náš dlhodobý spolupracovník, kolega a priateľ Ing. Karol *Badlík*. Narodil sa 25. 1. 1940 v poľskom meste Pabianice (pri Lodži). Do Bratislavy prišiel s rodičmi v roku 1945. Maturoval v roku 1956 s vyznamenaním na Jedenáť-ročnej strednej škole v Bratislave. V roku 1962 s vyznamenaním skončil štúdium zememeračského inžinierstva na Stavebnej fakulte Slovenskej vysokej školy technickej (SVŠT, dnes Slovenská technická univerzita) v Bratislave a nastúpil do Ústavu geodézie a karto-

grafie (neskôr Inžinierska geodézia, n. p., Geodézia, n. p. a od 1. 7. 1989 Geodézia, š. p.) v Bratislave. Snaha po poznaní, túžba zajtra vedieť viac ako dnes, ho motivovala k dvojmesačnému študijnému pobytu vo Výskumnom ústave geodézie a kartografie v Mnichove, Nemecká spolková republika. Profesionne najskôr vykonával mapovacie práce a aj v dôsledku nešťastného pracovného úrazu sa špecializoval a aktívne sa zúčastňoval na slubne sa rozbiehajúcim procese automatizácie mapovacích prác a zavádzania modernej výpočtovej a zobrazovacej techniky. Tu úzko spolupracoval s priekopníkom týchto prác na Slovensku Ing. J. Kociánom. V tejto súvislosti prešiel do oddelenia technického rozvoja (TR) a neskôr do oddelenia racionalizácie a TR. V rokoch 1981 až 1990 vykonával funkciu vedúceho útvaru technicko-organizačného rozvoja Geodézie, n. p. a š. p., Bratislava. 1. 1. 1991 prešiel do funkcie vedúceho Ústredného archívu geodézie a kartografie (ÚAGK) Geodetického a kartografického ústavu (GKU) Bratislava, v ktorej úspešne pôsobil do 30. 4. 2004. Od 1. 5. 2004 do 1. 3. 2011, t. j. do odchodu do dôchodku, bol odborným pracovníkom ÚAGK. V oblasti špecializovaného archívu, či už ako vedúci ÚAGK alebo neskôr ako odborný pracovník, zúročil svoje bohaté odborné znalosti. Aj jeho pričinením bola vybavená osobitne rozsiahla agenda pri vyhľadávaní mapových podkladov pre reštitučné nároky po roku 1990.

V rokoch 1984 a 1985 absolvoval postgraduálne štúdium vynálezovstva na SVŠT. Od samého začiatku jeho profesijnej kariéry prejavoval mimoriadny záujem o všetko nové v geodézii a kartografii, čo ho priamo nasmerovalo do štruktúr vo Vedecko-technickej spoločnosti (VTS), neskôr v Slovenskej spoločnosti geodetov a kartografov (SSGK). Tu bol aktívny ako funkcionár na rozmanitých riadiacich úrovniach. Stal sa známym ako neúnavný organizátor odborných podujatí, sympózií, seminárov, konferencií, odborných tematických zjazdov i do zahraničia. Organizátorskú činnosť spájal priamo aj so svojou prednáškovou činnosťou. Tu vyoral hlbokú brázdou poznania v snahe rozšíriť nové poznatky, nové technologické postupy i moderné pohľady na tie oblasti geodézie a kartografie, ktoré práve počas jeho profesijného života zaznamenali búrlivý rozvoj. Bol známy tým, že ako kolega bol pokojný, rozvážny, s prirodzeným rešpektom a zmyslom pre spravodlivosť. Neodmietol ani jednu príležitosť na diskusiu o novinkách v geodézii a kartografii. Rovnako zostane jeho meno trvalo spojené s organizátorskou činnosťou pri tvorbe a vydaní kolektívneho viaczväzkového diela „Zememeračstvo, geodézia, kartografia a kataster nehnuteľností od nepamäti po dnešok“ Bratislava: Slovenská spoločnosť geodetov a kartografov, 2014 – 2017. V rokoch 1993 až 1996 bol činný aj v oblasti propagácie geodetickej techniky firmy Leica. Bol publikačne činný. I v období svojho zrelého veku, po odchode do starobného dôchodku nielen, že ostal verným vlastnej potrebe účasti na všetkých pre neho dostupných odborných podujatiach, ale stal sa iniciátorom a organizátorom účasti na týchto podujatiach pre celú komunitu geodetov a kartografov svojej vekovej vrstvy, „smädnej“ po techno-

logických, organizačných a personálnych novinkách. Takto si ho budeme pamätať a tu nám tiež bude chýbať. Od roka 1996 aktívne pracoval aj v Spoločnosti slovenských archívárov. Pri príležitosti životného jubilea 65 rokov mu bola udelená Pamätná Krížikova medaila a k jubileu 70 rokov Medaila F. V. Sasinka za zásluhy o rozvoj archívnictva (medaily udelilo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky).

Ing. Karol *Badlík* prežil plnohodnotný a múdry profesijný život, ktorý bol bohatý naplnený prácou, priateľstvom a vnútorným pokojom. Vždy sa vedel dívať dopredu a hľadať pravdu. Nepotreboval byť stredobodom pozornosti, ale bol oporou pre tých, ktorí ho poznali a prejavili záujem prijať jeho súčinnosť. Zostáva s nami – v našich spomienkach na jeho skutky, na spoločný zápas o lepšiu budúcnosť geodézie a kartografie.

Doc. Ing. Imrich Horňanský, PhD.,
Bratislava

OSOBNÍ ZPRÁVY

Ing. Alexej Hrabě, 95 let

Letos, 28. 6., uplynulo 95 let ode dne, kdy se v Praze Ing. Alexej *Hrabě* narodil. Byla tehdy, v roce 1930, stejně jako letos, sobota. Existuje mnoho důvodů připomenout si jeho práci v Zeměměřicím úřadu (ZÚ) v Praze a ve všech jeho předchůdcích, kam nastoupil po ukončení studia. Mnoho let byl vedoucím odboru či provozu nivelace a gravimetrie. Zasloužil se o všechno, čím tento obor prošel od roku 1954, čím se dnes ZÚ může pochlubit, a má tak na co navazovat.

Podílel se na dokončení Československé jednotné nivelační sítě (ČSJNS) v polovině padesátých let 20. století a zůstal jí věrný až do odchodu do důchodu, kdy byly nadmořské výšky na území České republiky (ČR) v systému geopotenciálních rozdílů zapojeny do celoevropské nivelační sítě UELN a sítě geodynamické EUVN. Podílel se na projektu opakovaných nivelací na území východní Evropy (1973–1978), na pravidelných opakovaných měřeních v ČSJNS i ve zvláštních nivelačních sítích v poddolovaných oblastech, na výzkumu měřických postupů a technologií, od testování měřických souprav na Zkušebním nivelačním okruhu v Podbabě až po dokumentaci výsledků měření, od katalogů a seznamů výšek, přes soubory nivelačních údajů až po databázovou evidenci. Do této formy převedl i důležité výsledky měření z minulosti.

Úzce a trvale spolupracoval s geology, výsledkem jsou tak nové hloubkové a tyčové stabilizace nivelačních bodů, které vhodným způsobem doplnily skály, tam kde chyběly. Všechny zásadní projekty byly jednotné na území celého státu, spolupracoval třeba se slovenskými kolegy Jánem *Vankem* i Dušanem *Feriancem*, organizoval spojení nivelačních sítí ČR se všemi okolními státy. Velkou zásluhu má i na vzniku chráněného území okolo Základního nivelačního bodu (ZNB) Lišov.

Ing. Alexej *Hrabě* byl velmi pracovitý, požadoval od spolupracovníků, u kterých měl přirozenou autoritu, pečlivost a úplné dokončení každé práce. Technologie se podstatně změnily, dnes už nikdo ani neví, jak otravný byl druhý výpočet zápisníků nivelačních měření, ani jak probíhaly nivelační výpočty na sálovém počítači. Při zpracování geodetických měření vždy respektoval, že se pohybuje v prostředí, kde působí zemská tíže. Proto i pro výpočet normálních výšek vytvořil nové mapy Bouguerových anomálií pro celé území ČR. Všechno, co se v oboru odehrálo, pak uvedl v publikaci *Vývoj výškových základů na území ČR*.

Devadesáté páté narozeniny Ing. Hraběte jsou pro mne osobně příležitostí, abych připomenul, jak si jeho práce vážíme. Splatit jeden dluh – Aleši, děkujeme.

Ing. František Beneš, CSc.,
Praha

ZAJÍMAVOSTI

VLTAVA slavná & splavná Díl 3. Historické památky

Podél Vltavy i nedaleko ní, v průběhu staletí, vznikala sídla městského typu (viz GaK0 5/2025), ale již od středověku i četná sídla menší – tvrze, hrady, zámky, kláštery apod. Některá zanikla, byla přestavěna či pozbyla významu, mnohá naopak rozkvetla a zachovala se dodnes, a tak část z nich si stručně představíme i s ukázkami jejich zákresu na archivních mapách.

Těsně pod Vodní nádrží Lipno I. se nachází **Vyšebrodský klášter (obr. 1)**, národní památka, centrum českého katolicismu, sídlo cisterciáckého opatství a jediný fungující mužský cisterciácký klášter v Česku. Založen byl roku 1259, jeho dnešní podoba je gotická a v klášterním areálu se nachází kostel P. Marie a kaple sv. Anny. Součástí kláštera je také historická knihovna obsahující více než 70 000 knih, rukopisů a prvotisků.

Pár kilometrů po proudu, nad meandrující řekou, se tyčí **hrad Rožmberk (obr. 2)**. Původní dvě části – Horní a Dolní hrad – zášahem požáru Horního hradu v roce 1522 a přestavba Dolního hradu v 16. století daly základ jeho dnešní podobě, kde vyniká renesanční sgrafitová výzdoba a hranatá věž (zvyšena v 19. století). Finální podobu dala hradu novogotická přestavba.

Nedaleko Českého Krumlova a na okraji Chráněné krajinné oblasti Blanský les byl vybudován gotický **klášter Zlatá Koruna (obr. 3)**. Velký rozkvět kláštera ve 14. století utlumily husitské války a také třicetiletá válka, po které se klášter od 2. poloviny 17. století do 2. poloviny 18. století opět vzbudil, až jeho řeholní život ukončil dekret císaře Josefa II. Budovy změnil majitele i využití, a to na průmyslové provozy. Od počátku 20. století, po ukončení průmyslového využití, pak opět probíhaly rekonstrukce a klášter se tak mohl stát národní kulturní památkou, do které se vrátil zpět v roce 2016 také deskový obraz P. Marie Zlatokorunské – patronky a ochránitelky kláštera.

Na dohled Českých Budějovic, na návrší nad Vltavou, se majestátně vypíná jeden z turisticky nejnavštěvovanějších zámků v Čechách – **zámek Hluboká nad Vltavou (obr. 4)**. Původně gotická tvrz přestavěná v 16. století na renesanční zámek a v letech 1840–1871 i s parkem přestavěn v romantickém stylu nové gotiky dle vzoru anglického Windsoru. Zámek má bohaté vybavení, přiléhá k němu rozsáhlý anglický park s loveckým záměčkem a jízdnou (dnes sídlo Alšovy jihočeské galerie).

Nad soutokem Vltavy s Otavou, se ve 13. století tyčil raně gotický **hrad Zvíkov (obr. 5)**. Po vybudování vodní nádrže Orlík, se kousek nad hladinou na úzkém ostrohu, zachovaly gotický palác, Hlízová věž a nejceněnější část hradu, kaple sv. Václava. Ta se stavebně dochovala v podobě, jakou měla ve 13. století, bohatou malířskou výzdobou byla doplněna později. Rozdíl výšky mezi hladinami před a po napuštění nádrže činí cca 25 m.

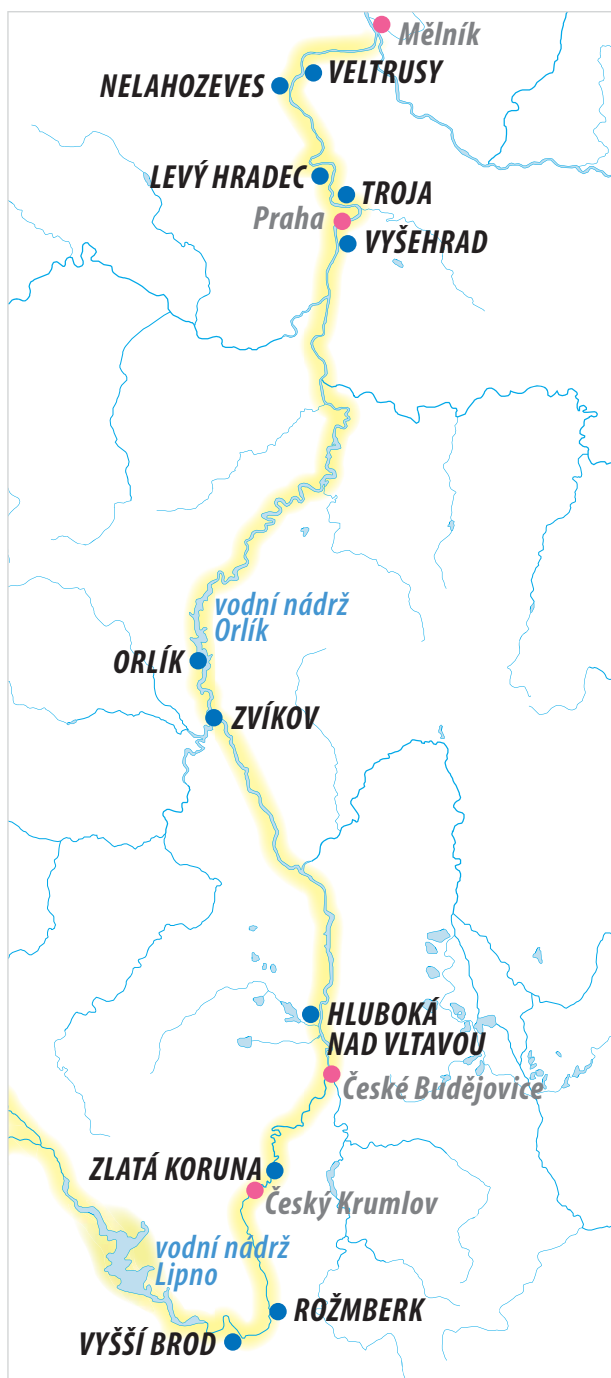
Orlík hnízdo vysoko na skále nad řekou, tak toto mohla být představa hradu ze 13. století položeného vysoko nad Vltavou. Obdobně jako nedaleký hrad Zvíkov, dnes **zámek Orlík nad Vltavou (obr. 6)**, ležící téměř na hladině přehrady, prošel několika přestavbami. Původní dispozice byla jednodušší varianta hradu s obvodovou zástavbou a neobvyklým řešením čela hradního jádra odkazující na hrady francouzského typu. Hradní brána byla umístěna mezi dva oblé obranné objekty. V průběhu staletí byl hrad přestavěn na zámek a několikrát zvýšen o patro. Významným prostorem dnešního zámku je tzv. Teskův sál s vyřezávaným stropem.

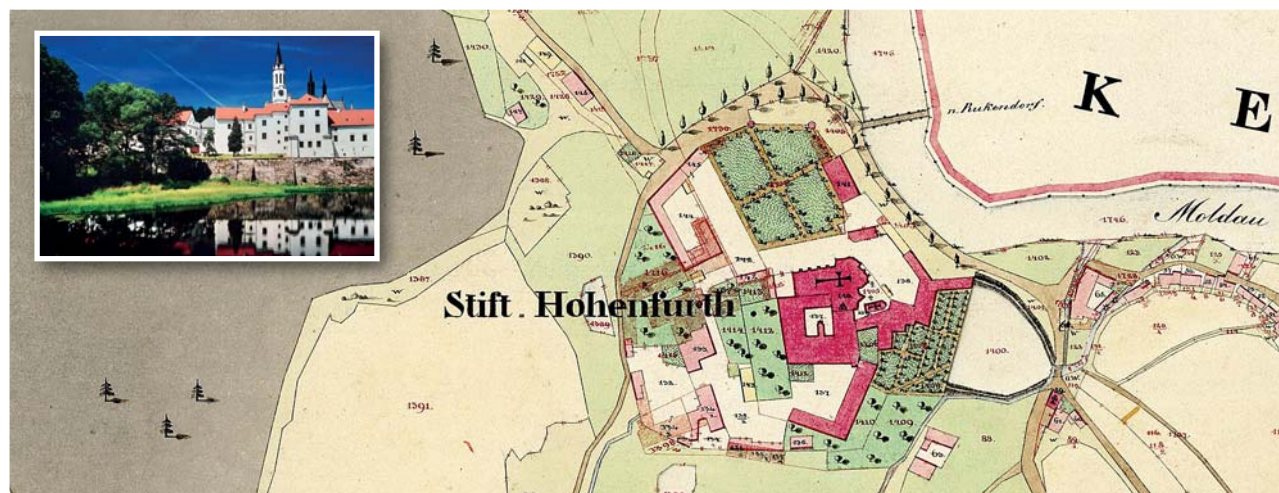
Vyšehrad (obr. 7) je historické hradiště, hrad a pevnost v Praze. Je to místo, ke kterému se váže řada pověstí z počátku českých dějin, jednou z nejznámějších je ta o rytíři Horymírovi a jeho věrném koni Šemíkovi. Knižecí hradiště zde vzniklo ve 2. polovině 10. století, po vypálení husity roku 1420 bylo přestavěno na barokní pevnost, která byla od 15. do 19. století i s podhradím samostatným městem. Celému vyšehradskému areálu dominuje gotická trojlodní bazilika sv. Petra a Pavla, při níž bylo zřízeno národní pohřebiště. Dalšími zajímavostmi areálu jsou uvnitř mohutných hradebních valů vybudované kasematy sloužící dnes také jako depozitář originálů soch z Karlova mostu, nejstarší dochovaná

rotunda (sv. Martina) na území Prahy a 35 m dlouhý silniční a tramvajový tunel otevřený roku 1904.

Zámek Troja (obr. 8) je pražská barokní stavba postavená v letech 1679 až 1685 jako letní sídlo typu římské příměstské vily s monumentálním dvouramenným schodištěm s plastikami. Interiéry jsou bohatě vyzdobeny malbami a nástropními i nástěnnými freskami. K zámku přiléhá zahrada v původním barokním stylu s kašnami, zdmi zdobenými vázami, oranžériemi a přírodním labyrintem.

Jen pár kilometrů za hranici Prahy bývalo raně středověké ostrožské hradiště **Levý Hradec (obr. 9)**, které bylo pravděpodobně původním sídlem přemyslovského knížete Bořivoje I. Ten zde nechal v osmdesátých letech 9. století vybudovat první křesťanský kostel v Čechách, zasvěcený sv. Klementu. Z původní rotundy se zachovaly pouze základy pod dnešní barokní lodí ze 17. století. Kolem kostela se nachází hřbitov, založený v 11. století, na kterém je mj. pochován i Jan Felkl, proslulý výrobce glóbů, jehož firma působila v nedalekých Roztókách.

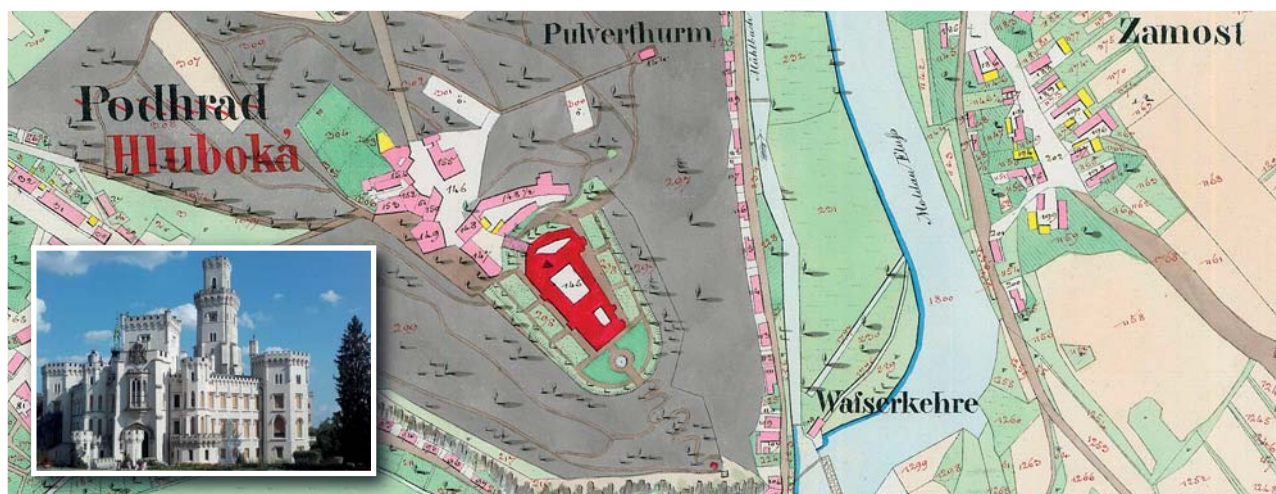
Obr. 1 Vyšebrodský klášter (Stift. Hohenfurth) na Originální mapě stabilního katastru Čech 1 : 2 880 (1826, výřez, zmenšeno)

Obr. 2 Hrad Rožmberk (Rosenberg) na mapě J. Ch. Müllera Mappa Chorographica novissima et completissima totius Regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensis et districtu Egrano (1726, výřez, zvětšeno)

Obr. 3 Klášter Zlatá Koruna (Guldencron) na zmenšeném vydání Müllerovy mapy Čech od J. W. Wielanda (pol. 18. století, výřez)

Obr. 4 Zámek Hluboká nad Vltavou na Císařském povinném otisku mapy stabilního katastru Čech 1 : 2 880 (1827, výřez, zmenšeno)

Obr. 5 Hrad Zvíkov (Klingenberg) na mapě J. B. Homanna Regni Bohemiae circulus Prachinensis (1776, výřez, zvětšeno)

Obr. 6 Zámek Orlik (Worlik) nad Vltavou na mapě I. K. Kindermanna, Südlicher Theil von Boehmen enthaltend den Klattauer, Berauner, Taborer, Prachiner und Budweiser Kreis (1802, výřez, zvětšeno)

Obr. 7 Vyšehrad na Jüttnerově plánu Prahy (1816, výřez, zmenšeno)

Obr. 8 Zámek Troja na mapě F. J. Kreybicha a C. W. Enderse
Charte vom Kaurzimer Kreise des Königreiches Böhme... (1826, výřez, zvětšeno)

Obr. 9 Levý Hradec (Žalov) na Müllerově mapě v úpravě J. W. Wielanda a M. Kauffera Mappa chorographica novissima
et completissima totius regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacinsi et districtu Egrano (1726, výřez, zvětšeno)

Obr. 10 Zámek Nelahozeves (Mühlhausen) na mapě F. J. J. Reillyho Des Königreichs Böhmei Kreise Saatz, Rakonitz und Ellen Bogen mit dem Distrikte Egger und der Hauptstadt Prag (18. století, výřez, zvětšeno)

Obr. 11 Zámek Veltrus na mapě F. Pietschmanna Plan der Gegend von Weltrus nebst den Excell (2. polovina 18. století, výřez)

Na vyvýšené skále nad Vltavou, cca 25 km severně od Prahy se nachází zámek Nelahozeves (obr. 10), jeden z nejvýznamnějších pozdně renesančních objektů v Čechách. Trojkřídlá budova se čtvercovým dvorem a originální štukovou výzdobou ukrývá největší soukromou knihovnu ve střední Evropě, která je v majetku rodu Lobkowiczů. Sběrka, jejíž počátky sahají do 15. století, čítá na 65 000 svazků, 680 rukopisů a více než 700 prvotisků obsahuje písemné dokumenty, rodovou korespondenci, ale i historické cestopisy, mapy a glóby.

Významné dílo vrcholného baroka je zámek Veltrus (obr. 11), nacházející se na dohled Nelahozevsí, je tvořen hlavní budovou s válcovým jádrem a kopolovitou střechou a dvouramenným schodištěm na severní straně, která je

zakončena dvorem s jezírkem a řadou alegorických soch. Kolem zámku se nachází rozsáhlý anglický park s řadou romantických staveb a plastik a celý areál měl sloužit jako místo odpočinku a kratochvíle tehdejších majitelů. Součástí zámeckého areálu je také tančí obora, jejíž historie sahá až do roku 1820.

Petr Mach,
Zeměměřický úřad,
mapy: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru,
foto: Petr Mach

GEODETIČKÝ A KARTOGRAFIČKÝ OBZOR
recenzovaný odborný a vědecký časopis
Českého úřadu zeměměřického a katastrálního
a Úřadu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

Redakce:

Ing. Jan Řezníček, Ph.D. – vedoucí redaktor
Zeměměřický úřad, Pod sídlištěm 1800/9, 182 00 Praha 8
tel.: 00420 284 041 530

Ing. Matúš Fojtl – zástupce vedoucího redaktora
Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky,
Chlumeckého 2, P.O. Box 57, 820 12 Bratislava 212
tel.: 00421 940 991 280

Petr Mach – technický redaktor
Zeměměřický úřad, Pod sídlištěm 1800/9, 182 00 Praha 8
tel.: 00420 284 041 656

e-mail redakce: gako@egako.eu

Redakční rada:

Ing. Karel Raděj, CSc. (předseda)
Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i.

Ing. Linda Gálová, PhD. (místopředsedkyně)
Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

Ing. Svatava Dokoupilová
Český úřad zeměměřický a katastrální

Ing. Robert Geisse, PhD.
Stavebná fakulta Slovenskej technickej univerzity v Bratislave

doc. Ing. Pavel Hánek, CSc.
Fakulta stavební Českého vysokého učení technického v Praze

Ing. Michal Leitman
Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

Vydavatelé:

Český úřad zeměměřický a katastrální, Pod sídlištěm 1800/9, 182 00 Praha 8
Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, Chlumeckého 2, P. O. Box 57, 820 12 Bratislava 212

Inzerce:

e-mail: gako@egako.eu, tel.: 00420 284 041 656 (P. Mach)

Sazba:

Petr Mach

Vychází dvanáctkrát ročně, zdarma.

Toto číslo vyšlo v červenci 2025, do sazby v červnu 2025.

ISSN 1805-7446

<https://www.egako.eu>
<https://www.geobibline.cz/cs>

Český úřad zeměměřický a katastrální

Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky